

Lokale
ENERGIE agenda
HARDINXVELD-GIESSENDAM

Naar een energieneutrale gemeente voor 2050

Versie 1.4
December 2018
Beleid en Ontwikkeling

Voorwoord	3
1. Inleiding.....	4
Totstandkoming agenda.....	4
De opgaven.....	4
Groeidocument	5
Leeswijzer	5
2. De opgave.....	6
De landelijke opgave	6
De lokale opgave	7
Energiebesparing.....	7
Uitfaseren van aardgas.....	8
Duurzaam opwekken.....	9
3. De gemeente geeft het voorbeeld	10
4. Woningeigenaren doen mee.....	12
5. Ondernemers werken mee	14
6. Organisatie, communicatie, monitoring, financiering	16
Organisatie	16
Communicatie	17
Monitoring.....	18
Financiering	18
Bijlagen	20
Bijlage 1. Infographic Lokale Energie Agenda Hardinxveld-Giessendam	21
Bijlage 2. Raadsmotie " Naar een duurzaam Hardinxveld-Giessendam"	22
Bijlage 3. Bewonersavond duurzaamheid 24 april 2018	23
Bijlage 4. Enquête duurzaamheid ondernemers Hardinxveld-Giessendam	27
Bijlage 5. Communicatiestrategie 2018-2020, Energieakkoord DS.....	42

Voorwoord

Wij hebben onze aarde en daarmee ook onze gemeente in bruikleen. Wij voelen een grote verantwoordelijkheid om er zuinig mee om te gaan, voor nu en de toekomst. Vanuit de gedachte van het rentmeesterschap zijn we persoonlijk verantwoordelijk voor de aarde, ook als overheid. Wachten is geen optie meer. We willen als gemeente een actieve rol vervullen en een voorbeeldfunctie aannemen. Waarbij we ruimte bieden om aan innovatieve oplossingen en fouten maken mag.

Energietransitie

Het verduurzamen van onze gemeente is een grote opgave. In deze energie-agenda versmallen we het begrip duurzaamheid naar de energietransitie. Het belangrijkste is dat we beginnen met energiebesparen. Voorkomen is immers beter dan genezen. Ook richten we ons op uitfaseren van aardgas en opwekken van duurzame energie. Daarmee krijgt de energietransitie absoluut prioriteit binnen de totale duurzaamheidsopgave. Op termijn wordt deze energie-agenda onderdeel van het bredere Raadsprogramma, waar duurzaamheid op haar beurt weer onderdeel van uitmaakt.

Regionaal Energieakkoord

Deze agenda vormt de lokale uitwerking van het Regionale Energieakkoord. Samen met andere gemeenten, corporaties, nutsbedrijven, bedrijfsleven en onderwijs, hebben we het Regionaal Energieakkoord Drechtsteden Energieneutraal 2050 ondertekend. Zo werken we samen aan een energie neutrale Drechtsteden voor 2050 en willen we voor de gebouwde omgeving al in 2035 van het gas af zijn.

Motie "Naar een duurzaam Hardinxveld-Giessendam"

Met deze agenda geven we ook invulling aan de motie "Naar een duurzaam Hardinxveld-Giessendam" uit 2017 van de gemeenteraad van Hardinxveld-Giessendam. De raad vroeg om verder werk te maken van het verduurzamen en het zo mogelijk energieneutraal maken van onze gemeente, in lijn met de doelstellingen van het Rijk. Hoe we in Nederland die doelstellingen willen bereiken, wordt beschreven in het nog op te stellen Klimaatakkoord.

Midden in de samenleving

Deze opgave is enorm. Gelukkig hoeven we het als gemeente niet alleen te doen. Dat bewijzen de vele voorbeelden bij inwoners, ondernemers en verenigingen al. Zij werken aan energiebesparing, wekken duurzame energie op en bereiden zich voor of zijn zelfs al van het aardgas af.

Als gemeente willen we midden in de samenleving staan om te verbinden, betrokken te zijn en de samenhang te versterken tussen verschillende groepen en netwerken. Wij waarderen initiatieven uit de samenleving, ook op het gebied van duurzaamheid. Sterker nog, initiatieven zijn hard nodig om innovaties en de doelstelling te realiseren.

Wat mij betreft is deze agenda daarom niet alleen een richtinggevend plan, maar ook een handreiking naar inwoners en organisaties om samen de doelstellingen te behalen. Met elkaar en voor elkaar, zoals we dat in ons coalitieakkoord 2018-2022 hebben opgenomen.

Ik nodig u van harte uit om met ons aan de slag te gaan om de doelstellingen te verwezenlijken.

Jan Nederveen

Wethouder duurzaamheid Hardinxveld-Giessendam

1. Inleiding

Door de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen warmt de aarde op en verandert het klimaat. In 2015 ondertekenden vrijwel alle landen het Klimaatakkoord van Parijs: we willen de opwarming van de aarde in 2050 terugdringen tot maximaal 2 graden Celsius ten opzichte van 1990. We willen immers allemaal een gezonde aarde waar ook onze kinderen en kleinkinderen prettig kunnen leven.

Dat vraagt om ingrijpende veranderingen in ons energieverbruik en om een overgang van fossiele brandstoffen naar volledig duurzame energiebronnen. Dit wordt ook wel de energietransitie genoemd.

In 2017 diende de gemeenteraad van Hardinxveld-Giessendam de motie "Naar een duurzaam Hardinxveld-Giessendam" in waarin zij vroeg om verder werk te maken van het verduurzamen en het zo mogelijk energieneutraal maken van onze gemeente, in lijn met de doelstellingen van het Rijk. Deze agenda is het antwoord op die motie. Deze agenda sluit zoveel mogelijk aan bij het nog op te leveren landelijke Klimaatakkoord en het Regionale Energieakkoord Drechtsteden.

Deze agenda beschrijft het onderdeel energietransitie. De energietransitie en het terugdringen van de CO₂ uitstoot heeft nu prioriteit. Daarnaast zijn er vermoedelijk nog meer thema's waar de gemeente de komende jaren op in wil zetten. Al die duurzaamheidsthema's samen vormen het onderwerp Duurzaamheid in het Raadsprogramma, dat in de huidige collegeperiode verder vorm krijgt.

Totstandkoming agenda

De wijze waarop deze lokale agenda tot stand is gekomen, getuigt van een gezamenlijk gevoel dat we aan de slag moeten. De werkgroep duurzaamheid, bestaande uit mensen vanuit het onderwijs, de woningbouwcorporatie, ondernemers en de gemeente, verzamelde input voor deze agenda en bracht focus aan het thema.

Ook inwoners gaven input tijdens een bewonersavond. De gemeenteraad en het college spraken met elkaar over het onderwerp. En ondernemers hebben in gesprekken met de beleidsmedewerker duurzaamheid en via een enquête kenbaar gemaakt waar zij aandacht aan (willen) besteden.

Binnen de gemeente spraken medewerkers van verschillende afdelingen met elkaar over het onderwerp. En tenslotte wordt er regionaal in verschillende werkgroepen hard gewerkt aan de energietransitie.

De opgaven

Op basis van de gevoerde gesprekken en de ontwikkelingen in de regio en het land, is er voor gekozen in deze agenda prioriteit te leggen bij de energietransitie. Daarmee richten wij ons voornamelijk op het reduceren van de CO₂ uitstoot. Dit betekent dat het aardgasverbruik in Hardinxveld-Giessendam drastisch omlaag moet, omdat bij verbranding van aardgas CO₂ vrijkomt.

Onderwerpen als afvalverwerking, circulaire economie en mobiliteit zijn zeker ook belangrijk. Het is echter onmogelijk op alle onderwerpen tegelijkertijd het verschil te maken. Daarom leggen we in deze agenda de nadruk op de volgende 3 punten:

- Energiebesparing
- Uitfasen van aardgas
- Duurzaam opwekken

Energiebesparing is de belangrijkste stap die op korte termijn gezet moet worden. Door energie te besparen hoeft er minder energie opgewekt te worden, waardoor CO₂ uitstoot vermindert. Ook zorgen energiebesparingsmaatregelen er voor dat gebouwen straks klaar zijn voor lage temperatuur verwarming.

Deze 3 genoemde opgaven zijn landelijke opgaven. Omdat de agenda vooral de lokale aanpak beschrijft, is er ook voor gekozen 3 lokale aandachtspunten te benoemen:

- De gemeente geeft het voorbeeld
- Particuliere woningeigenaren doen mee
- Ondernemers werken mee

Samen vormen ze de basis van onze lokale energie agenda.

De energietransitie vraagt niet alleen om een technologische energie-innovatie, maar ook om een maatschappelijke verandering. Om dat te bereiken loopt er een rode draad door onze aanpak:

- creëren van bewustwording,
- creëren van draagvlak en
- gedragsverandering.

Bij de gemeentelijke organisatie zelf, maar ook daarbuiten, onder inwoners en ondernemers. Dat willen we doen door overzicht te bieden. Hierbij speelt communicatie en informatievoorziening een belangrijke rol. We creëren ook bewustwording door het goede voorbeeld te laten zien. Van inwoners, ondernemers en natuurlijk de gemeente zelf.

Groeidocument

Nieuwe inzichten, nieuwe technieken en versneld ingevoerde wetgeving, maken dat de wereld van de energietransitie een dynamische wereld is. Plannen voor vandaag kunnen overmorgen weer achterhaald zijn. Is het niet verstandiger nog even te wachten met bijvoorbeeld woningen van het aardgas af te halen, tot de technieken zich verder hebben ontwikkeld en bewezen? Kunnen we het allemaal wel betalen? Waar doen we goed aan?

De stappen die we op de korte termijn kunnen zetten, zijn voor een groot deel toe te schrijven aan het aanbieden van informatie en het creëren van bewustwording. Bewustwording bij de gemeentelijke organisatie zelf, maar ook bij inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties.

Daarnaast zijn er ontwikkelingen die op een later moment gaan spelen maar wel al voorbereiding vereisen. Denk bijvoorbeeld aan het loskoppelen van aardgas. Om dat te bereiken, voeren we eerst haalbaarheidsonderzoeken uit (in regionaal en lokaal verband) waarin we de haalbaarheid en betaalbaarheid van stappen in beeld brengen. Ook stellen we een visie op voordat we echt aan de slag gaan met het grootschalig opwekken van energie.

We kunnen ons geld maar 1 keer uitgeven. Daarom zetten we bij deze aanpak zoveel mogelijk in op toekomstbestendige vervangingsinvesteringen, waarbij we verouderde apparaten en aardgas- en elektriciteitsnetten vervangen door energiezuinige en duurzame systemen.

Deze agenda is opgezet als een groeidocument. Een document dat elke twee jaar opnieuw bekeken wordt. We bekijken steeds of we ingezette ontwikkelingen moeten bijsturen of stopzetten, of juist nieuwe initiatieven of deelprojecten kunnen opzetten. Daarbij kijken we met brede interesse naar de ontwikkelingen in de verschillende gemeenten in de Drechtsteden.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de opgave waar we voor staan en de focus die we daarin aanbrenge. De volgende hoofdstukken beschrijven de stappen die we gaan zetten op de drie lokale aandachtspunten. Hoofdstuk 3 beschrijft de aanpak *De gemeente geeft het voorbeeld*, hoofdstuk 4 beschrijft de aanpak *Particuliere woningeigenaren doen mee* en hoofdstuk 5 beschrijft de aanpak *Ondernemers werken mee*. Het zesde en laatste hoofdstuk beschrijft de organisatie, communicatie, monitoring en financiering.

2. De opgave

De landelijke opgave

Wij onderschrijven als gemeente de doelstellingen van het Rijk en de regio Drechtsteden. Daarom benoemen we deze doelstellingen ook in onze lokale agenda. De doelstellingen van het Rijk komen uit het energieakkoord uit 2013. Ondertussen wordt hard gewerkt aan een landelijk Klimaatakkoord. De lokale agenda is opgesteld voordat het landelijke Klimaatakkoord een feit was. Doelstellingen kunnen dus veranderen.

	Doelstelling
	Bedrijven moeten volgens Wet milieubeheer energiebesparende maatregelen nemen die zich binnen 5 jaar terugverdienen
2018	In de nationale Woonagenda is de eis vastgelegd dat alle corporaties in 2018 een plan moeten hebben om hun woningbestand in 2050 energieneutraal te hebben (Routekaart CO2-neutraal 2050)
Juli 2018	Aardgasvrije nieuwbouw (wet Vet) De aansluitplicht voor gas in de Gaswet is vervangen door een breder aansluitrecht op energie-infrastructuur voor verwarming.
Tot 2020	Jaarlijks (landelijk) 300.000 bestaande woningen en andere gebouwen met minimaal een twee stappen beter energielabel.
2020	Alle nieuwbouw bijna energieneutraal vanaf 2020. Bouwen volgens de BENG-eisen. (Bijna EnergieNeutrale Gebouwen)
2020	14 % doelstelling hernieuwbare energieopwekking in 2020
2020	Huursector corporaties minimaal energielabel B
2020	Huursector particulier 80 procent label C
2021	Gemeenten leveren warmteplannen/warmetransitievisie aan
2023	Verwacht wordt dat ieder kantoor groter dan 100m ² in 2023 minimaal energielabel C moet hebben. Voldoet het pand dan niet aan de eisen, dan mag het niet meer als kantoor gebruikt worden. De definitieve wetgeving wordt nu voorbereid.
2023	16 procentdoelstelling hernieuwbare energie in 2023
2030	Aardgaskraan in Groningen dicht
2030	In het kader van het Energieakkoord zijn afspraken gemaakt om te komen tot een energieneutrale gebouwde omgeving in 2050. Een tussenstap is de ambitie dat alle gebouwen in 2030 gemiddeld ten minste label A hebben.
2030	Klimaat- en energiedoelstellingen: 49% broeikasgasreductie, 27% hernieuwbare energie en 27% energiebesparing ten opzichte van 1990
2030	Nieuwbouw energieneutraal
2035	Regio Drechtsteden: energieneutrale gebouwde omgeving
2050	Klimaat- en energiedoelstellingen: 95% broeikasgasreductie ten opzichte van 1990
2050	Landelijk: Nederland klimaatneutraal
2050	Ergieneutrale gemeente Hardinxveld-Giessendam

De lokale opgave

Een energieneutrale gemeente voor 2050, dat is de opgave die we onszelf als gemeente Hardinxveld-Giessendam gesteld hebben. Voor de gebouwde omgeving (zowel koop- als huurwoningen) willen we in 2035 al volledig van het gas af zijn.

Energieneutraal betekent dat er evenveel energie wordt opgewekt als er wordt gebruikt én er wordt gebruik gemaakt van 100% hernieuwbare energie waarbij geen CO₂ vrijkomt. We gaan dus naar een CO₂ neutrale energievoorziening voor 2050.

Om dat te bereiken werken we aan 3 opgaven: energiebesparing, uitfaseren van aardgas en duurzaam opwekken van energie. Bij de aanpak van deze opgaven werken we zoveel mogelijk volgens de no regret-gedachte; we voeren maatregelen uit waar we geen spijt van krijgen. Het gaat dan om de volgorde van de te treffen maatregelen. Dat betekent dat we in de eerste jaren vooral werken aan energiebesparingsmaatregelen. Ook dragen energiebesparingsmaatregelen vaak bij aan een zogenaamd transitiegereed gebouw. Dat wil zeggen dat een gebouw klaar is om van het aardgas af te gaan.

Innovatie is hierbij het sleutelwoord. Met de huidige kennis en technieken bereiken we onze doelstelling niet. We willen daarom ruimte geven aan innovatieve ontwikkelingen en duurzame oplossingen. De no-regret gedachte mag ons daarin niet verlammen.

De lokale opgave is als volgt:

Energiebesparing

Opgave in Hardinxveld-Giessendam

Energiebesparing in Hardinxveld-Giessendam is een belangrijke maatschappelijke opgave binnen de energietransitie. Het is een logische stap om eerst te besparen en daarna pas te kijken wat er opgewekt moet worden.

Ook de overstap van aardgas naar alternatieve warmtebronnen, vraagt, met name in gebouwen, om aanpassingen die leiden tot energiebesparing. Denk aan het isoleren van de woning. Alternatieven zoals een all electric warmtepomp kunnen immers minder hoge temperaturen bereiken dan aardgas. Een goed geïsoleerde woning is dan voorwaarde om comfortabel te wonen.

Het grootste energieverbruik zit in gebouwde omgeving. Om een besparing van 27-30% te kunnen realiseren, zetten we in eerste instantie in op energiebesparing in de bestaande gebouwde omgeving: eigen vastgoed en op bestaande woningbouw van particulieren. Met deze doelstelling sluiten we aan bij de EU-doelstelling van een energiebesparing van 27% in 2030¹.

Een tweede grote opgave is terug te vinden in mobiliteit. Dit vraagstuk krijgt voorlopig minder de aandacht omdat de invloed van de gemeente hierop geringer is.

Een manier om de energiebesparing in beeld te brengen, is door te kijken naar de labels van gebouwen. Op 1 januari 2016 had Hardinxveld-Giessendam 6.810 woningen, waarvan 4.310 koopwoningen en 2.500 huurwoningen². Daarvan hebben 2.687 woningen een geregistreerd energielabel in 2018. Van die geregistreerde labels heeft bijna de helft label D of lager.

¹ <https://europadecentraal.nl/milieuverkenner/energie-en-klimaat/klimaat-en-energiebeleid-voor-2030/>

² Factsheet RIGO rapport (betreft 1-1-2016). Latere gegevens zijn nog niet beschikbaar.

Aanpak

We stimuleren energiebesparing door in te zetten op voorlichting om particulieren bewust te maken van de opgave en om hen aan te moedigen besparingsmaatregelen te nemen zoals het aanbrengen van isolatie. Op deze manier maken we de bebouwde omgeving transitieklaar. Transitieklaar maken betekent dat de bebouwde omgeving zo is ingericht dat de gaskraan dicht kan en de woning met een andere bron comfortabel verwarmd kan worden en van warm water wordt voorzien.

Naast voorlichting werken we samen met het Regionaal Energieloket aan groepsaankopen en een wijkaanpak, zodat inwoners maatregelen kunnen treffen. We betrekken zoveel als mogelijk lokale ondernemers bij deze groepsaankopen.

De komende jaren stimuleren we inwoners om minimaal 2 labels verbetering aan te brengen in de woningen, met een voorlopig maximum van label B.

Rol gemeente

De gemeente vervult een faciliterende rol bij de energiebesparingsopgave van bestaande bouw. Bij de besparingsopgave van het eigen vastgoed vervult de gemeente een opdrachtgevende- en uitvoerende rol.

Uitfaseren van aardgas

Opgave in Hardinxveld-Giessendam

Het grootste aardgasverbruik in Nederland zit in het verwarmen van de gebouwde omgeving. De rest komt voor rekening van de sectoren transport, elektriciteit en industrie. Ook in Hardinxveld-Giessendam wordt de huidige bebouwde omgeving veelal door gas verwarmd. Met het ondertekenen van de Regionale Energiestrategie hebben we ons achter het doel geschaard dat de bebouwde omgeving in 2035 energieneutraal is. Dat betekent dat woningen, gemeentelijk vastgoed, bedrijven en utiliteitsbouw³ niet meer door gas worden verwarmd. Dit vraagt om aanpassingen in de huidige bebouwing en in de infrastructuur.

Ook nu richten we ons als gemeente vooral op eigen vastgoed en op bestaande woningbouw van particulieren. Met 7.130 woningen op 1 januari 2018 en gemeentelijk vastgoed bestaande uit een gemeentehuis, gemeentewerf en sporthallen, staan we voor een tijdrovende en kostbare opgave. Jaarlijks zullen er zo'n 215⁴ koopwoningen van het aardgas af moeten worden gesloten.

Aanpak

Net als bij de opgave van energiebesparing zetten we ook bij de uitfasering van aardgas in op voorlichting en bewustwording om inwoners en ondernemers aan te moedigen maatregelen toe te passen en de bebouwde omgeving transitie klaar te maken. Denk aan maatregelen als isolatie en elektrisch koken. Dit wordt de komende jaren de belangrijkste opgave.

Daarnaast gebruiken we de huidige collegeperiode om via haalbaarheidsonderzoeken en visies inzichtelijk te krijgen welke warmteopties er zijn voor de gebouwde omgeving. Want aardgas kan in elk woningtype, maar voor ieder woningtype zijn er verschillende duurzame alternatieven. Iedere gebouwsoort heeft een ander oplossing nodig. Het is de verwachting dat we uiteindelijk in Hardinxveld-Giessendam een mix van individuele, lokale en regionale oplossingen hebben van hoog-temperatuur warmtenet, laag-temperatuur warmtenet, all electric, hernieuwbaar gas en innovaties zoals wellicht waterstof.

De komende 4 jaar verkennen we met de regiogemeenten, nutsbedrijf HVC, netbeheerder Stedin, OZHZ en andere partijen de duurzame alternatieven. We toetsen deze op haalbaarheid en betaalbaarheid. Als blijkt dat de alternatieven niet betaalbaar blijken, starten we met de regio een lobby naar het Rijk. Om uiteindelijk voor Hardinxveld-Giessendam helder te krijgen wat de meest haalbare oplossingen zijn. Bij deze keuzes gaan we uit van de meest aantrekkelijke en betaalbare maatschappelijke oplossingen. Deze oplossingen en de wijze waarop die worden gerealiseerd, schrijven we op

³ vastgoed zonder woonbestemming. Denk hierbij aan: winkels, kantoren, fabrieken, bedrijfshallen en opslagruimtes

⁴ Uitgaande van 4.310 koopwoningen in 2016 die tussen 2020-2035 van het aardgas af gaan

in het warmteplan dat elke gemeente in 2021 aan moet leveren bij het Rijk. Pas daarna zullen woningen en gemeentelijk vastgoed van het aardgas afgesloten worden.

Rol gemeente

We hebben als gemeente een regierol als het gaat om het aardgasvrij maken van buurten en wijken, met name bij collectieve voorzieningen.

Duurzaam opwekken

Opgave in Hardinxveld-Giessendam

Het energiegebruik in 2016 in Hardinxveld-Giessendam is 1,77 PetaJoul⁵. Met een energiebesparing van 27-30% en een verwachte energietoename van 15%, is het verwachte energieverbruik in Hardinxveld-Giessendam in 2050 1,51 PJ⁶. Dit betekent dat de energieopgave in 2050 voor Hardinxveld-Giessendam 1,51 PJ is. Om een beeld te krijgen: 1PJ is vergelijkbaar met het energieverbruik van alle 105.125 huishoudens in Eindhoven.

Deze energie wordt gebruikt door industrie, woningen, overige gebouwen, lokaal verkeer en vervoer en snelweg en railverkeer. Het grootste gebruik zit in het verkeer en vervoer (ongeveer 60%). Omdat we daar als gemeente weinig tot geen invloed op uit kunnen oefenen, richten we ons ook hier weer op de gebouwde omgeving. Die gebruikt naar schatting 30-38% van het totale energiegebruik in Hardinxveld-Giessendam, dat is ongeveer 0,5-0,8 PJ per jaar.

Het is de vraag of we alle benodigde energie binnen onze grenzen op kunnen wekken. We zullen in ieder geval toe moeten werken naar een energiemix van zonnedaken, zonnepanelen, windmolens en/of andere duurzame energiebronnen (thermische energie uit oppervlaktewater) om op duurzame wijze aan de energieopgave van Hardinxveld-Giessendam te voldoen. Ook hiervoor stellen we een visie op waarin we kijken naar de haalbaarheid en betaalbaarheid.

Aanpak

We stimuleren het opwekken van duurzame energie in de gemeente door zelf het goede voorbeeld te geven en zonnepanelen te plaatsen op gemeentelijk vastgoed. Voor particuliere woningeigenaren verzorgen we groepsaankopen zodat zij kwalitatief hoogwaardige panelen kunnen laten plaatsen voor een goede prijs.

Omdat de huidige berekeningen er van uitgaan dat we met zon- en windenergie binnen de gemeentegrenzen niet genoeg energie kunnen opwekken om energieneutraal te zijn, onderzoeken we alternatieven zoals thermische energie uit oppervlaktewater. Hierin trekken we op met de regio Drechtsteden.

We moedigen inwoners aan initiatief te nemen als het gaat om de duurzame opwek van energie Bijvoorbeeld door een buurtenergie coöperatie op te richten.

Om een wildgroei aan opwekmaatregelen te voorkomen, werken we aan een visie en strategie op duurzame opwek waarin we kijken naar de haalbaarheid en betaalbaarheid. De uitgangspunten uit die visie vertalen we naar de omgevingsvisie.

Rol gemeente

De gemeente vervult een faciliterende en regisserende rol in de opgave van duurzame opwekking.

---

⁵ Er zijn verschillende berekeningen gemaakt voor het energieverbruik. In deze agenda wordt de analyse van Ruimtevolk aangehouden. De cijfers geven vooral een indicatie van de omvang van de opgave.

⁶ Ruimtevolk: Memo – Energieanalyse Hardinxveld-Giessendam (april 2018), p. 2

3. De gemeente geeft het voorbeeld

Het geven van het goede voorbeeld is een van de krachtigste invloeden op ontwikkelingen en motivatie bij inwoners, ondernemers en de gemeente zelf. Door ons eigen vastgoed energieneutraal te maken en de regisserende rol op te pakken in de uitfasering van aardgas, werken we aan onze doelstellingen én stimuleren we ook andere partijen hieraan bij te dragen.

Hoe pakken we dit aan

	Activiteit	Lokaal doel	Rol gemeente	Partners	Tijdspad
Energie besparen					
	Uitvoeren energiescan gemeentelijk vastgoed om energiebesparende maatregelen te onderzoeken.	Energielabel A voor gemeentelijk vastgoed in 2030 (ambitie conform landelijke opgave)	opdrachtgever	Lokale ondernemers	2018
	Opstellen plan van aanpak om gemeentelijk vastgoed energieneutraal te maken.	Energielabel C voor gemeentelijk vastgoed in 2023. Energielabel A in 2030 (ambitie conform landelijke opgave)	opdrachtgever		2019 en verder
	Aanstellen energieregisseur in de wijken is (zie hoofdstuk 6)	De noodzaak tot besparen is bij iedereen bekend. Inwoners krijgen onafhankelijk advies.	uitvoerder		2019 en verder
	Communicatie offensief over energie besparen door verschillende communicatiemiddelen in te zetten.	De noodzaak tot besparen is bij inwoners bekend. De eerste besparingsmaatregelen zijn genomen.	faciliteerder	Regionale communicatie werkgroep	2018 en verder
Uitfaseren van aardgas					
	Verkennen mogelijkheden TEO (thermische energie uit oppervlaktewater)	Alternatieven voor aardgas in beeld brengen	opdrachtgever-regisseur	Drechtsteden	2019 en verder
	Uitwerken warmte transitie atlas (WTA) ⁷ . In 2017 is de gemeente gestart met een warmteverkenning Hardinxveld-Giessendam. Acties uit deze atlas pakken we op met een werkgroep die alternatieven zoals een warmtenet onderzoekt en businesscases opstelt.	Businesscases warmteopties In 2035 alle woningen aardgasvrij	regisseur	Lokaal, met verbinding naar de regio, HVC, Stedin, Over Morgen, lokale ondernemers, woningcorporatie Fien, OZHZ	2018-2022
	Faciliteren aanleg warmtenet (afhankelijk van uitkomsten businesscases)		regisseur, faciliteerder	HVC, Stedin, Over Morgen	2022 en verder

⁷ <https://overmorgen.maps.arcgis.com/apps/MapJournal/index.html?appid=abbaa39da0904dc491e8a4848657279c#>

	Opstellen warmtetransitievisie (ook wel warmteplannen). Dit plan moet op wijk-, buurt- en gebouw-niveau inzicht geven in de meest kosteneffectieve oplossing voor een toekomstvaste warmtevoorziening zonder aardgas. Dit plan leveren we in 2021 aan bij het Rijk.	Warmteplan	regisseur	Lokaal, met verbinding naar de regio (gemeenten, corporaties, HVC, Stedin, Provincie ZH, OZHZ) en lokale partijen	2018-2020
	Oprichten Kenniskring Energietransitie	Versnellen van de energietransitie door kennis te delen en expertise opbouwen	faciliteerder	Ondernemers, inwoners, onderwijs, woningbouwcorporatie, welzijn, OZHZ en anderen	2019 en verder
Energie opwekken					
	Mogelijkheden voor zonnepanelen op gemeentelijk vastgoed onderzoeken	Minimaal 75% eigen energie opwekken via zonnepanelen	Opdrachtgever	Lokale ondernemers	2018
	Zonnepanelen op gemeentelijk vastgoed plaatsen en opbrengsten inzichtelijk maken	Minimaal 75% eigen energie opwekken via zonnepanelen	Opdrachtgever	Lokale ondernemers	Vanaf 2019
	Opstellen visie en strategie duurzame energieopwek binnen de gemeente.	Strategie voor de komende jaren om via energieopwek energieneutraal te worden	regisseur, faciliteerder	Regio Drechtsteden, Provincie, Bedrijven, OZHZ	2019-2020
	Ruimtelijke consequenties energieopwekking opnemen in de omgevingsvisie	Aandacht voor duurzame aspecten in de fysieke ontwikkeling van het dorp	uitvoerder	Regio Drechtsteden, provincie, waterschappen, OZHZ	2019-2020

4. Woningeigenaren doen mee

Het meeste energieverbruik zit in de bestaande bebouwing, die we verdelen naar woningen van woningcorporaties, particuliere woningen, bedrijven en utiliteitsbouw. Voor elke 'groep' is een andere partij verantwoordelijk voor het realiseren van besparingen.

Zo werkt woningcorporatie Fien Wonen aan de doelstelling dat hun bezit in 2021 gemiddeld label B heeft. De Omgevingsdienst Dienst Zuid-Holland Zuid (OZHZ) ondersteunt bedrijven, in opdracht van de gemeente, bij het bereiken van hun energieopgave.

Voor de gemeente zien we een rol in het energiezuinig maken van eigen vastgoed en particuliere woningbouw. Woningeigenaren zijn zelf verantwoordelijk voor hun energiegebruik. Wij willen woningeigenaren ondersteunen in het toepassen van maatregelen door voorbeelden te laten zien van energiebesparingsmaatregelen. Het Regionaal Energieloket van Greenhome en het Energie Collectief ZHZ informeren en adviseren inwoners hierover. Ook hier werken we met adaptief programmeren. Inwoners moeten de ruimte krijgen om op voor hun slimme momenten maatregelen in de woning te treffen. Bijvoorbeeld bij een verhuizing, of moment dat het dak gerenoveerd moet worden. De eerste tip is om te beginnen met het treffen van besparingsmaatregelen.

Wij staan positief tegenover initiatieven uit de samenleving. We moedigen inwoners daarom aan om een actieve rol te spelen in de energietransitie. Dat doen we door inwoners te betrekken bij vraagstukken (denk aan Ruimtelijke ateliers), maar ook door hen de ruimte te geven zelf initiatieven te starten (bijvoorbeeld een bewoners coöperatie). De gemeente heeft daarin een rol als het gaat om het beoordelen van de initiatieven in het grotere geheel van energie- en andere maatregelen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de kaders in de nog op te stellen omgevingsvisie.

Activiteit	Lokaal doel	Rol gemeente	Partners	Tijdspad
Energie besparen				
Verkennen mogelijkheid inzetten ambassadeurs; mensen en bedrijven die goed voorbeeld zijn en anderen willen helpen bij de energiebesparingsopgave	De noodzaak tot besparen is bij inwoners bekend. De eerste besparingsmaatregelen zijn genomen.	faciliteerder	Inwoners, coöperaties, welzijnsorganisatie, bewonersorganisaties, vve's	2019 en verder
Zichtbaar maken van het Regionaal Energieloket en ECZHZ, onder andere via de regionale bedrijvenportal.	De noodzaak tot besparen is bij inwoners bekend. De eerste besparingsmaatregelen zijn genomen. Lokale werkgelegenheid stimuleren.	faciliteerder	Provincie Zuid-Holland, regio Drechtsteden, OZHZ	2018 en verder
Uitfaseren van aardgas				
Vanaf september 2018 verzorgt het Regionaal Energieloket een wijkaanpak. Deze aanpak voorziet inwoners van adviezen over de voorbereidingen die zij in hun woning kunnen treffen naar een aardgasvrije woning.	Inwoners hebben inzicht in te nemen stappen om de woning transitieklaar te maken	faciliteerder	Regionaal Energieloket	Vanaf sep 2018

	Uitrol wijkaanpak (Regionaal Energieloket) naar andere wijken.	Inwoners hebben inzicht in te nemen stappen om de woning transitieklaar te maken	faciliteerder	Regionaal Energieloket en/of ondernemers uit de gemeente	2019 en verder
	Communicatie naar inwoners over de te nemen stappen naar een woning die transitieklaar is. Gebruikmaken van de regionale website.	Inwoners kunnen stappen zetten naar een transitieklaar woning/bedrijf/gebouw	faciliteerder	Regionaal Energieloket, Energie Collectief ZHZ, HVC, Stedin, regionale werkgroep communicatie ' Van Aardgas Los'	2018 en verder
Energie opwekken					
	Ruimtelijke ateliers met inwoners en stakeholders over mogelijkheden energie opwek in HG	draagvlak	faciliteerder	Stakeholders, inwoners	2020- en verder
	Verkennen mogelijkheden Zon op andermans dak/Postcoderoos (zonnepanelen op daken van scholen, sportcomplexen en zorginstellingen voor inwoners die geen panelen op het eigen dak kunnen plaatsen)	Doelstelling van 27% duurzame opwek realiseren	faciliteerder	Drechtse Stroom, gemeenten regio Drechtsteden	2019 en verder
	Groepsaankopen zonnepanelen voor particulieren. In combinatie met aankopen voor isolatiemaatregelen. 1-2 collectieve groepsaankopen per jaar, op basis van de vraag.	Inwoners plaatsen zonnepanelen op daken. Doelstelling van 27% duurzame opwek realiseren	faciliteerder	Regio Drechtsteden, ondernemers	jaarlijks
	Woningcorporatie Fien plaatst vanaf (naar verwachting) eind 2018 gefaseerd zonnepanelen op ongeveer 1800 woningen. Gemeente en Fien verzorgen de informatievoorziening in de wijk.	Bewustwording onder buurtbewoners over zonnepanelen op daken. Aanmoedigen tot het aanschaffen van zonnepanelen om hiermee de doelstelling van 27% duurzame opwek te realiseren	faciliteerder	Fien, Regionaal Energieloket, ECzhz	Vanaf eind 2018
	Aanmoedigen oprichting van een buurt- energie coöperatie	Oprichting van een energie-coöperatie	faciliteerder	Inwoners, voorbeeld coöperaties uit de regio, Drechtse Stroom, HIER Klimaat, Buurtkracht	2019 en verder

5. Ondernemers werken mee

De ondernemers in Hardinxveld-Giessendam hebben twee rollen in de energietransitie. Zij maken hun productieprocessen, bedrijfspanden en bedrijfsterreinen energieneutraal. Tegelijkertijd kent Hardinxveld-Giessendam veel ondernemers die werkzaam zijn in de energiebranche. We streven er naar om deze lokale ondernemen kansen te bieden bij het verwerven van gemeentelijke opdrachten. Daarnaast willen we sturen op samenwerking en zo volledig mogelijke informatievoorziening verzorgen. Daarmee willen we innovatie bij bedrijven aanjagen en faciliteren. Met name de vele bedrijven die in de installatiebranche, bouw en techniek werken, helpen we op deze manier zichzelf op de kaart te zetten en hen aan te zetten tot het ontwikkelen van duurzame oplossingen.

Hiermee sluiten we aan bij de behoefte onder ondernemers die in juni een duurzaamheid enquête hebben ingevuld. De complete enquête is terug te vinden in bijlage 4.

Maatregelen	Lokaal doel	Rol gemeente	Partners	Tijdspad
Energie besparen				
De samenwerking met de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid wordt geïntensiveerd om energiebesparing bij bedrijven te stimuleren. Naast handhaving ook advies.	Bedrijven voldoen aan wet milieubeheer als het gaat om besparen, waarbij zij maatregelen nemen die zij binnen 5 jaar terug kunnen verdienen.	opdrachtgever	OZHZ	2018
Uitrollen en promoten Energie Collectief ZHZ, onder andere via de regionale bedrijvenportal	Stimuleren lokale werkgelegenheid	faciliteerder	Lokale ondernemers	2019 en verder
Groepsinkopen voor bv isolatie. 1-2 collectieve groepsaankopen per jaar, op basis van de vraag.	Bewoners brengen isolatiemaatregelen aan in de woning.	faciliteerder	Regio Drechtsteden, ondernemers	Jaarlijks
Uitfaseren van aardgas				
Organiseren kennisdeelbijeenkomsten bedrijfskern en ondernemersvereniging HG. Aanleveren content regionale bedrijvenportal.	Ondernemers zijn bekend met de energietransitie. Aanzet tot samenwerking op innovaties binnen de transitie.	faciliteerder	Ondernemers, winkeliers, OZHZ	1x per half jaar
Organiseren Dag van de duurzaamheid	Bekendheid geven aan de energietransitie, podium voor lokale goede voorbeelden	faciliteerder	Ondernemers, particuliere initiatiefnemers, onderwijs, sportverenigingen, Rabobank, kerken, Stedin, HVC, regio Drechtsteden	Vanaf 2019
Uitrollen van en kennis delen over de duurzaamheidsaanpak van bedrijventerrein BIZ Nieuweweg	Samenwerking tussen ondernemers stimuleren.	faciliteerder	Ondernemers, bedrijven-terreinen, OZHZ	Vanaf 2019

	Voorbeeldwoning door lokale ondernemers laten inrichten	Inwoners hebben inzicht in te nemen stappen om de woning transitieklaar te maken	faciliteerder	Lokale ondernemers	Vanaf 2019
Energie opwekken					
	Onderzoeken of het initiatief Zon op bedrijfsdaken bij kan dragen aan de doelstellingen en haalbaar is. Deze aanpak houdt in dat bedrijven hun dak ter beschikking stellen voor zonnepanelen.	Zon op bedrijfsdaken	faciliteerder	OZHZ, Regio, HVC	Vanaf 2019
	Zon op nieuwbouw bedrijfspanden stimuleren	Energieneutrale bedrijfspanden	regisseur	Afdeling projecten	2019 en verder
	Kennis van lokale installateurs delen met inwoners, onder andere via de regionale bedrijvenportal.	Stimuleren lokale werkgelegenheid en inwoners hebben inzicht in te nemen stappen om de woning transitieklaar te maken	faciliteerder	Lokale ondernemers, OZHZ	Vanaf 2019
	Verkennen mogelijkheden delen reststroom bedrijventerrein met omliggende woningen		faciliteerder	Lokale ondernemers, OZHZ, Stedin	Vanaf 2019

6. Organisatie, communicatie, monitoring, financiering

Organisatie

Gemeentelijke energiecontactfunctionaris

Voorlichting over de energietransitie is cruciaal om de doelstelling van 2050 te behalen.

Er zijn verschillende manieren om dit te doen. Sociale media zijn een voor de hand liggend instrument, evenals een pagina in een krant als Het Kompas.

Maar om de transitie echt een flinke stimulans te geven, is maatwerk in de voorlichting cruciaal. Inwoners en ondernemers hebben behoefte aan persoonlijke adviezen gericht op hun eigen woning en levensfase. Loketten als het Regionaal Energieloket van Greenhome en het Energie Collectief Zuid-Holland Zuid (met lokale ondernemers) verzorgen deze persoonlijke adviezen in de vorm van energiescans en dergelijke. Dit promoten we.

We willen als gemeente nog een stapje verder gaan. De energietransitie moet een gezicht krijgen, in de vorm van een medewerker of ambassadeurs in de wijk. Voorlopig noemen we deze functie de 'gemeentelijke energiecontactfunctionaris'. Dit is een medewerker die werkt in en voor Hardinxveld-Giessendam met kennis van zaken over de energietransitie, die een breed netwerk van adviseurs en (lokale) aanbieders heeft en zichtbaar is in de wijk door bijvoorbeeld pop-up-werkplekken te realiseren in voorbeeldwoningen. Deze energiecontactfunctionaris heeft als opdracht met zijn/haar inzet bij te dragen aan de opgaven om energie te besparen en duurzame energie op te wekken. Dat betekent dat hij/zij pro actief bij inwoners op bezoek gaat en ambassadeurs werft en ondersteunt voor de energietransitie.

Deze energiecontactfunctionaris is voor inwoners en ondernemers het gezicht van de energietransitie in Hardinxveld-Giessendam, de zogenaamde front office.

Integraal team

Zoals al vaker in deze agenda is gesteld, is de energietransitie van iedereen. De transitie heeft ook een duidelijke einddatum. Daarom stellen we voor om de energietransitie projectmatig aan te pakken met een breed projectteam, bestaande uit de beleidsmedewerkers duurzaamheid en wonen, de adviseur communicatie, medewerker vastgoed, medewerkers van Leefomgeving en VTH en de energiecontactfunctionaris. Dit projectteam houdt de landelijke en lokale doelstellingen in het oog en zorgt ervoor dat we deze doelstellingen kunnen behalen. Het team wordt aangestuurd door de projectleider energietransitie. Dit is de beleidsmedewerker duurzaamheid.

Kenniskring

In de voorbereidende gesprekken over de lokale energie-agenda, kwam meermaals naar voren dat er behoefte is aan kennisdelen en uitwisselen van best practices. Met name ondernemers vroegen hierom. Het voorstel is om een lokale kenniskring op te richten waarin naast ondernemers ook het onderwijs, de woningcorporatie, inwoners en maatschappelijke organisaties deelnemen. Een vaste kern van leden organiseert bijvoorbeeld elk half jaar een kennisdeelbijeenkomst, werkbezoek, of iets anders voor iedereen die hierin geïnteresseerd is. Hoe deze kenniskring precies gaat functioneren, hangt af van de wensen en behoeften van alle betrokken partijen.

Naast de mogelijkheid om op bijeenkomsten kennis te delen, willen we ook dat ondernemers en inwoners digitaal informatie kunnen vergaren en kennis kunnen delen over de energietransitie. De regio werkt aan een website met informatie over energietransitie. De OZHZ werkt het onderdeel bedrijvenportal uit. De portal gaat vanaf oktober 2018 online en is ook voor (en door) ondernemers uit Hardinxveld-Giessendam.

Communicatie

Doel

De gemeente zet stappen naar een energieneutraal Hardinxveld-Giessendam voor 2050. In deze energie-agenda komt daarom vooral het thema energie naar voren. Om energieneutraliteit te bereiken, moeten de meeste woningen in het dorp worden aangepast. Daarvoor zijn bewoners van koopwoningen verantwoordelijk, maar ook partners zoals de woningstichting Fien, scholen, bedrijven en natuurlijk de gemeente zelf. De gemeente wil daarbij het goede voorbeeld geven. Met als doel dat meer inwoners met verduurzaming aan de slag gaan. De groep die zich bezig houdt met duurzaamheid moet dus groeien. Daarvoor moet meer bewustwording worden gecreëerd.

Communicatiestrategie

Om bij te dragen aan de doelstelling van een energieneutraal Hardinxveld-Giessendam voor 2050 zet Communicatie in op inzicht, draagvlak en gedragsverandering. Dat wordt gekoppeld aan de 3 hoofdthema's energie besparen, uitfaseren van aardgas en energie opwekken. De communicatieaanpak is per hoofdthema verschillend. Besparen kan nu bijvoorbeeld al, maar een bestaande woning van het gas afhaken is pas in de toekomst voor veel mensen weggelegd.

Energie besparen

Allereerst moeten inwoners inzicht krijgen in hoe ze energie kunnen besparen. Onafhankelijke informatievoorziening is in deze fase van de energietransitie de belangrijkste opgaven als het gaat om communicatie. Zowel de raad, het college, ondernemers en inwoners vragen om een loket. Met het regionaal energieloket is die behoefte voor een deel ingevuld. Ook het Energie Collectief ZHZ verzorgt informatie. Landelijk zijn er de website <https://www.energiebesparendoejenu.nl/> van Milieucentraal en www.rijksoverheid.nl van de Rijksoverheid.

De gemeente brengt deze loketten door middel van sociale media onder de aandacht van inwoners.

Een andere belangrijke stap is inzicht krijgen in het energielabel van de woning. Via een gerichte communicatiecampagne willen we inwoners aanzetten om hun energielabel te registreren. Vervolgens kunnen inwoners overgaan tot verdere energiebesparing. Hiervoor wordt aansprekende communicatie ingezet die moet aanzetten tot gedragsverandering. Denk bijvoorbeeld aan een Bespaarsafari door de woning van een bekende inwoner uit Hardinxveld-Giessendam.

Uitfaseren van aardgas

Inzicht is nodig om ervoor te zorgen dat inwoners van Hardinxveld-Giessendam weten dat aardgas gaat verdwijnen uit de gebouwde omgeving. En vooral: Dat ze weten wat dit voor hen betekent. Door te communiceren wat het betekent, wordt draagvlak gecreëerd. Bijvoorbeeld door ervoor te zorgen dat inwoners de juiste investeringen doen. Maak je nu nog een keuken waarin gekookt wordt op gas? Advies op maat van de energiecontactfunctionaris is daarbij van belang. Gedragsverandering kan daarbij nu al optreden, want hoe zorg je ervoor dat je huis klaar is om van het gas af te gaan? Daarvoor moeten partijen gestimuleerd worden (Bijvoorbeeld via het Regionaal Energieloket).

Energie opwekken

Als gemeente is het opwekken van energie op verschillende manieren te stimuleren. Inzicht op korte termijn is het meeste winst te boeken met zonnepanelen. Om draagvlak te creëren laten we goede lokale voorbeelden zien, bijvoorbeeld via sociale media. Ook is het van belang dat de gemeente ook het goede voorbeeld geeft. Om over te gaan tot gedragsverandering moet het inwoners vooral makkelijk gemaakt worden om over te gaan tot het plaatsen van zonnepanelen. Het uitdelen van zonneshildjes voor woningen waar zonnepanelen liggen, en daarmee kenbaarheid geven aan zonnepanelen, kan een manier zijn om inwoners te stimuleren.

Speerpunten communicatie.....

- Informatie op een centrale plek
- Gemeente geeft het goede voorbeeld
- Energiecontactfunctionaris voor advies op maat

Regio

Regionaal heeft de Werkgroep Communicatie Energieakkoord Drechtsteden een communicatiestrategie 2018-2020 opgesteld. Doel van deze strategie is een bijdrage te leveren aan de uitvoering van het Energieakkoord Drechtsteden. We willen immers dat iedereen – inwoners, bedrijven en organisaties – op korte termijn weet dat we ook in de Drechtsteden voortvarend aan de slag gaan (sterker nog: we zijn al begonnen) en wat dat voor hen betekent. We willen bovendien de bewoners en bedrijven inspireren, motiveren en aanmoedigen om mee te doen. Want de transitie biedt kansen voor iedereen! Deze communicatiestrategie helpt bij de bewustwording onder inwoners en ondernemers. Een onderdeel van deze strategie is het opzetten van een online portal waar bewoners en bedrijven terecht kunnen voor meer informatie en/of vragen.

Bij de totstandkoming en uitwerking van deze strategie, is ook een communicatiemedewerker van de gemeente Hardinxveld-Giessendam betrokken. Het regionale communicatieplan is ondersteunend aan de lokale aanpak.

Monitoring

Regionaal is de verwachting dat het Onderzoeks Centrum Drechtsteden (OCD) de voortgang in de energietransitie monitort. De gesprekken met het OCD zijn tijdens het schrijven van deze lokale agenda in volle gang. Ook de voortgang in Hardinxveld-Giessendam wordt via deze monitor bijgehouden.

Lokaal willen we extra aandacht besteden aan een goede nulmeting van energielabels in ons dorp. Energielabels zijn immers een belangrijke indicator als het gaat om de energiezuinigheid van een woning of gebouw. De labels geven helder inzicht in de stappen die inwoners, bedrijven en de gemeente zetten naar een energieneutrale gemeente.

Tenslotte volgen we de Landelijke Klimaatmonitor nauwgezet om de voortgang in Hardinxveld-Giessendam te monitoren en inzichtelijk te maken voor alle betrokken partijen.

Naast de monitoring van cijfers, zijn er steeds meer partijen die de 'beleving' monitoren. Woningcorporatie Fien wonen monitort bijvoorbeeld niet alleen het aantal zonnepanelen dat zij plaatst, maar ook de beleving van huurders als het gaat om de ingezette maatregelen. Ook lokale ondernemers uit de installatiebranche monitoren de beleving van onder andere warmtepompen. Een veelgehoorde klacht bij warmtepompen is het geluid dat zij maken. Hoewel het geluid onder de wettelijke norm blijft, zijn installatiebedrijven toch aan het bekijken hoe het geluid en daarmee de beleving en het comfort, vermindert en verbetert kan worden. Wij volgen deze monitors met grote interesse.

Financiering

De energietransitie kost geld. Dat is een ding dat zeker is. Ons uitgangspunt is dat alle maatregelen die in de gemeente Hardinxveld-Giessendam worden getroffen of gevraagd, zoveel mogelijk de meest aantrekkelijke (lees betaalbare) maatschappelijke oplossingen bieden.

Toch zullen de overheid, bedrijfsleven en inwoners investeringen moeten doen. Deze investeringen zijn nu niet voor iedereen op te brengen. Er zijn nieuwe financieringsmodellen nodig. Daarom volgen we nauwlettend landelijk en regionale ontwikkelingen die hierover gaan, bijvoorbeeld gebouwgebonden financiering en eventuele energie-subsidies van de rijksoverheid.

Regionaal is de werkgroep Financiering opgericht. Deze regionale werkgroep Financiering rekt aan de hand van de eerste pilotwijken aardgasvrij de te verwachten investeringen per adres uit. Met de input uit deze werkgroep kan een lobby naar het rijk worden gestart om de energietransitie te kunnen financieren. Het Rijk wordt gevraagd om een handelingsperspectief. Ook bestuurlijk zullen de Drechtsteden zich uit moeten spreken over de maximaal toelaatbare maandlasten voor hun inwoners.

In onderstaande tabel zijn de kosten weergegeven die gebaseerd zijn op de kennis en technieken van nu en de kosten die daar nu bekend voor zijn. Er zijn geen aannames in mogelijke kostendalingen door innovatie gedaan. Een aantal maatregelen kunnen nog niet begroot worden, omdat de omvang en de kosten nog niet bekend zijn. De raad wordt wel gevraagd rekening te houden deze te verwachten kostenposten.

Voorgesteld wordt om een bestemde reserve duurzaamheid in leven te roepen en hier jaarlijks € 100.000,- in te storten. Deze reserve zal in de toekomst ook worden gebruikt voor ontvangst en verstrekken van subsidies op het gebied van duurzaamheid. Jaarlijkse overschotten vloeien automatisch terug naar de bestemde reserve duurzaamheid Een en ander zal geëffectueerd worden bij de perspectiefnota 2020-2023.

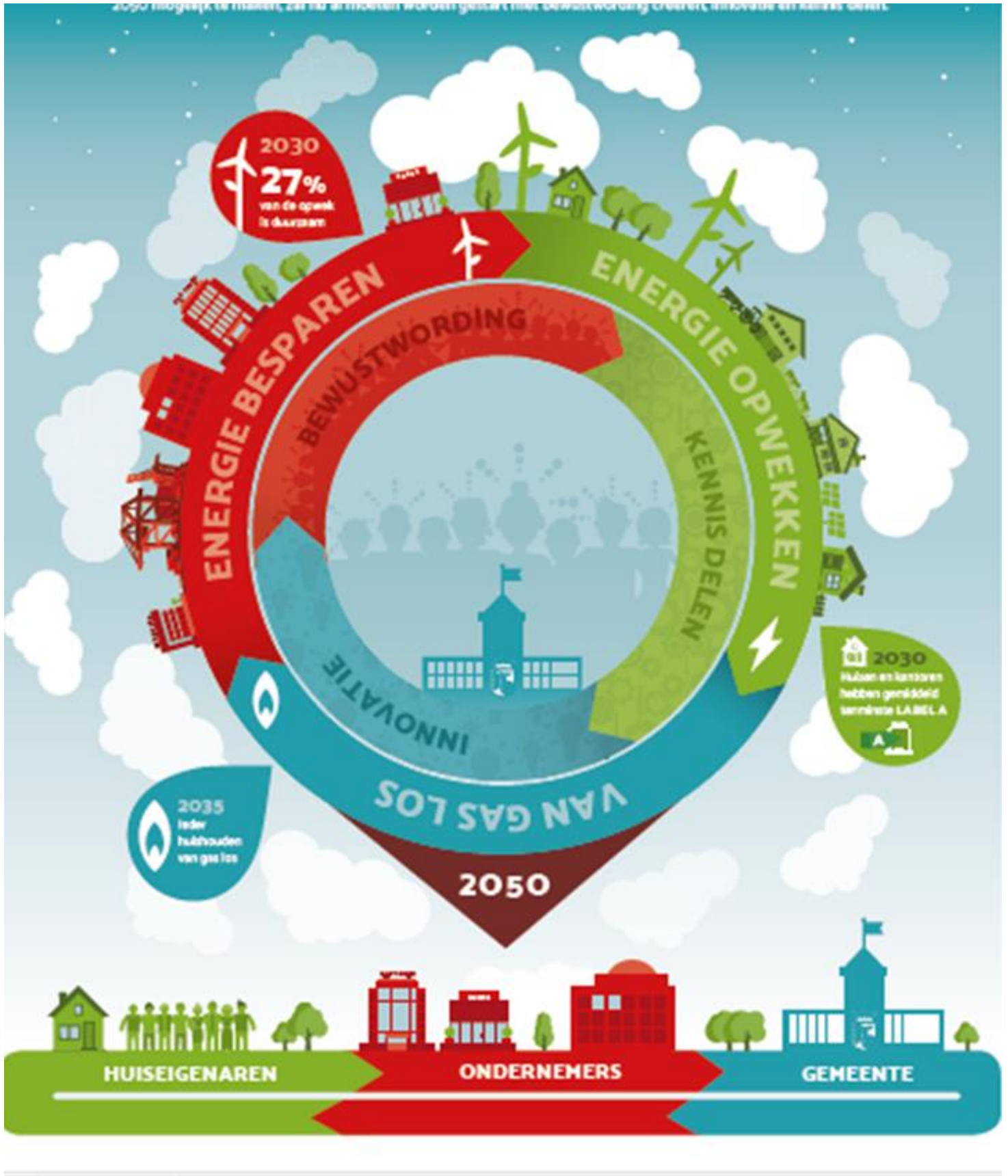
	2019	2020	2021	2022	2023
energiebesparing					
Energieneutraal maken gemeentelijk vastgoed (incl plaatsen zonnepanelen) *	PM	PM	PM	PM	PM
Aanstellen energiecontactfunctionaris	68.000	68.000	68.000	68.000	68.000
Wijkaanpak (voortbordurend op aanpak Regionaal Energieloket)	12.000	12.000	12.000	12.000	12.000
Lokaal communicatie offensief	3.000	4.000	4.000	4.000	4.000
Samenwerking met de Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid intensiveren	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
1 tot 2 collectieve inkopen per jaar voor bv isolatie en zonnepanelen door Regionaal Energieloket	4.500	4.500	4.500	4.500	4.500
uitfasering aardgas					
Verkennen mogelijkheden TEO	PM	PM	PM	PM	PM
Werkgroep alternatieven collectieve warmte De Peulen	PM	PM	PM	PM	PM
Faciliteren aanleg warmtenet (afhankelijk van de uitkomsten van de werkgroep alternatieve collectieve warmte De Peulen)	0	PM	PM	PM	PM
Opstellen warmteplannen	5.000	10.000	0	0	0
Faciliteren kennisdeelbijeenkomsten Kenniskring Energietransitie, ambassadeurs, dag van de duurzaamheid, bewoners coöperaties/initiatieven van inwoners	8.000	8.500	9.000	9.000	9.000
energie opwekken					
Mogelijkheden voor zonnepanelen op gemeentelijk vastgoed onderzoeken	2.500	0	0	0	0
Opstellen visie en strategie duurzame energie opwek naar haalbaarheid door middel van ruimtelijke ateliers met inwoners en stakeholders	13.000	11.000	0	0	0
Verkennen en uitvoeren Zon op andermans dak/Postcoderoos/Zon op bedrijfsdaken	30.000	30.000	30.000		
Reeds toegekend budget ppn 2019-2022 met ingang van 2018	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Restant budget nog toe te kennen	116.000	118.000	97.500	67.500	67.500
Totaal	166.000	168.000	147.500	117.500	117.500
Voorstel dotatie reserve	- 100.000	- 100.000	- 100.000	- 100.000	- 100.000
Werkbudget	66.000	68.000	47.500	17.500	17.500

* Hiervoor worden aparte investeringsbudgetten voor opgevoerd

Bijlagen

1. Infographic Lokale Energie Agenda Hardinxveld-Giessendam
2. Raadsmotie " Naar een duurzaam Hardinxveld-Giessendam"
3. Bewonersavond duurzaamheid 24 april 2018
4. Uitkomsten enquête onder ondernemers
5. Energieakkoord Drechtsteden Communicatiestrategie 2018-2020

Bijlage 1. Infographic Lokale Energie Agenda Hardinxveld-Giessendam

Bijlage 2. Raadsmotie " Naar een duurzaam Hardinxveld-Giessendam"

MOTIE "Naar een duurzaam en energieneutraal Hardinxveld-Giessendam"

De gemeenteraad van Hardinxveld-Giessendam in vergadering bijeen op 29 juni 2017,

Gehoord de beraadslagingen in het Debat over de perspectiefnota 2017-2021 van de gemeente Hardinxveld-Giessendam.

Overwegende dat:

- Verschillende Hardinxveldse politieke partijen de ambitie hebben uitgesproken om ons als gemeente in te gaan zetten voor duurzaamheid, CO2 reductie en energieneutraliteit
- Het van belang is dat de gemeentelijke overheid hierin een actieve rol en een voorbeeldfunctie aanneemt
- Het formuleren van duidelijke en richtinggevende ambities hier erg aan kunnen bijdragen
- We de morele plicht hebben de planeet ook leefbaar te houden voor toekomstige generaties en dit ook een investering is in onze toekomst en die van onze kinderen

Constateerende dat:

- Een duurzaamheidsagenda en richtinggevend beleidskader op dit thema ontbreekt
- Er financiële middelen benodigd zijn om dit verder aan te jagen en te versnellen
- Het mede gelet op de ambities van het Rijk op dit vlak het noodzakelijk zal zijn om hierin als gemeente verdere stappen te nemen en op voor te gaan sorteren
- De technische mogelijkheden zich steeds verder ontwikkelen en er steeds meer mogelijkheden voorhanden zijn om te verduurzamen
- Dergelijke mogelijkheden een steeds acceptabelere terugverdientijd hebben

Roept het college op om;

1. Verder werk te maken van het verduurzamen en energieneutraal maken van onze gemeente Hardinxveld-Giessendam *in lijn met de doelstellingen van het Rijk*
2. In 2018 met een *ambitieuze* en richtinggevend plan te komen, waarmee op korte en middellange termijn samen met de samenleving de benodigde stappen kunnen worden gezet

En gaat over tot de orde van de dag.

Was getekend,

PvdA

Eelke Kraaijeveld
Eelke Kraaijeveld

CDA

Wim de Ruiter
Wim de Ruiter

ChristenUnie

Jan Nederveen
Jan Nederveen

VVD

Martin van Rossum
Martin van Rossum

SGP

Arjan Markink
Arjan Markink

TOB

K. NEDERVEEN
K. NEDERVEEN

Het Besluit 29/30 Juni 2017
Het Besluit 29/30 Juni 2017

Unaniem aangenomen
Unaniem aangenomen

[Handwritten signature]

Bijlage 3. Bewonersavond duurzaamheid 24 april 2018

Verslag

Inleiding

Op 24 april 2018 organiseerde de gemeente Hardinxveld-Giessendam in het kader van duurzaamheid een bewonersavond. De avond vond plaats in het gebouw van Bouwcampus Bouw & Infra/Bouwmensen ZHZ, aan de Houtschelf 10 in Hardinxveld-Giessendam. Directe aanleiding voor de avond was de opdracht van de gemeenteraad om een lokale duurzaamheidsagenda op te stellen. Uiteraard is het ophalen van input voor deze agenda bij bewoners, ondernemers en bestuurders hierbij onmisbaar. Deze avond stonden de bewoners centraal.

Het programma

Het programma van de avond zag er in grote lijnen als volgt uit:

- 19:00 – 19:30 Inloop
- 19:30 – 19:40 Welkomstwoord portefeuillehouder
- 19:45 – 20:00 Introductie duurzaamheid door gemeente
- 20:00 – 21:00 Gespreksdialoog
- 21:00 – 21:30 Informeel gedeelte

Allereerst heette wethouder Theo Boerman iedereen welkom. Wethouder Boerman heeft duurzaamheid in zijn portefeuille en is daarmee dus de verantwoordelijke wethouder voor dit onderwerp. Wethouder Boerman nam ons mee in de verschillende termen die gebruikt worden als het gaat over duurzaamheid. Daarnaast onderstreepte hij de urgentie van de uitdagingen die we als samenleving moeten oplossen. Wethouder Boerman schetste daarnaast de opdracht van de gemeenteraad om werk te maken van het verduurzamen en zo mogelijk energieneutraal maken van onze gemeente, in lijn met de doelstellingen van het Rijk. Het is de bedoeling dat alle vragen die deze opdracht oproept, vanavond aan bod komen. Dit jaar presenteert het college een duurzaamheidsagenda aan de raad, waarmee samen met de samenleving de benodigde stappen gezet kunnen worden.

Hierna nam Erik van Noordenne, directeur Bouwmensen Zuid-Holland Zuid, het woord. De heer Van Noordenne stelde de locatie voor deze avond beschikbaar en maakte de avond hierdoor mede mogelijk. De heer Van Noordenne vertelde kort over Bouwmensen. Bij Bouwmensen kunnen jongeren onder andere terecht voor een opleiding in de bouwsector, op mbo niveau 1 tot en met 4. Het thema duurzaamheid vraagt ook van mensen werkzaam in de bouw en techniek om nieuwe vaardigheden. Bouwmensen helpt jongeren om goed voorbereid te zijn op de toekomst. Bouwmensen werkt vanuit twee locaties: Hardinxveld-Giessendam en Dordrecht.

Suzan Mannens, beleidsmedewerker bij de gemeente Hardinxveld-Giessendam, heeft de opdracht van de gemeenteraad om een lokale duurzaamheidsagenda op te stellen opgepakt. Zij schetste allereerst de aanloop en de noodzaak van de verschillende opgaven die nu voor ons liggen. In 2015 werd namelijk in Parijs het klimaatakkoord van Parijs ondertekend door bijna alle landen van de wereld. De ondertekenaars van het akkoord willen de opwarming van de aarde in 2050 terugdringen tot maximaal twee graden Celsius ten opzichte van 1990. Voor Nederland betekent dit concreet een beperking van de uitstoot van broeikasgassen met 80-95% in 2050. Eén van de grootste opgaven die dit met zich meebrengt, is het aardgasvrij maken van onze gebouwen. Om deze én andere opgaven te kunnen realiseren, heeft de regio Drechtsteden de handen ineen geslagen. Er is een regionale energiestrategie ontwikkeld, waarbij gemeenten, provincie, woningcorporaties, onderwijs en ondernemers allemaal hebben meegedacht over hoe zij gezamenlijk de doelstelling voor een energieneutrale regio in 2050 kunnen bereiken. Een aantal zaken worden regionaal opgepakt, maar een aantal zaken kunnen en moeten lokaal opgepakt worden. Over het hoe en het wat, wil de gemeente deze avond graag sparren met inwoners. De gemeente kan het immers niet alleen. Zowel inwoners als ondernemers zullen hun steentje moeten bijdragen.

Suzan schetste ook nog kort de planning die nu voor ons ligt. Tot en met juni wordt er nog input opgehaald voor de lokale duurzaamheidsagenda. In september gaat de lokale duurzaamheidsagenda naar de gemeenteraad. Daarna, tot aan 2050, dient de agenda uitgevoerd te worden. Uiteraard is het, vanwege allerlei redenen, niet mogelijk om nu al een in beton gegoten plan tot en met 2050 klaar te leggen. Elke paar jaar zal de agenda dan ook worden geactualiseerd en herzien.

In gesprek met elkaar

Rond 20:00 werd gestart met het hoofddoel van de avond: in gesprek gaan met elkaar over duurzaamheid en input van inwoners verzamelen voor het vullen van de lokale duurzaamheidsagenda. De aanwezigen gingen uiteen in een aantal groepen om met elkaar in gesprek te gaan over duurzaamheid. Er stonden hierbij een aantal vragen centraal:

- *Wat vindt u belangrijk aan/over duurzaamheid?*
- *Wat is in (uw) wijk/buurt belangrijk?*
- *Wat wilt u zelf doen?*
- *Waar heeft u ondersteuning bij nodig en door wie?*

Eén van de belangrijkste opbrengsten was dat inwoners aangaven voornamelijk behoefte te hebben aan informatie en voorlichting. Inwoners ervaren de markt, maar ook de beschikbare kennis, als onoverzichtelijk en versnipperd. Er is dan ook duidelijk behoefte aan een onafhankelijke partij die hierin kan voorzien en ontzorgen. Onlosmakelijk hiermee verbonden is ook de noodzaak tot voorlichting: zorg ervoor dat bewoners het nut van isoleren en het energieneutraal maken van de eigen woning in gaan zien. Er zijn immers verschillende voordelen te behalen: het verminderen van energiekosten, het verbeteren van het wooncomfort, bijdragen aan een beter milieu, enzovoorts. Een belangrijk advies was om hier vooral ook kinderen, jongeren en het onderwijs bij te betrekken.

Daarnaast gaven veel bewoners aan behoefte te hebben aan een visie/plan van de gemeente, het liefst toegespitst op verschillende type woningen én op wijkniveau. Hierbij dient ook onderscheid gemaakt te worden in nieuwbouw en bestaande bouw. Er is behoefte aan wijkbijeenkomsten over de energietransitie op wijkniveau. De gemeente krijgt hierbij van de inwoners duidelijk de rol als aanjager toebedeeld. Inwoners zijn van mening dat ze hier zelf ook een rol in hebben: zo kunnen inwoners met hetzelfde type woning ervaringen met elkaar uitwisselen, elkaar enthousiasmeren en collectief voordeel behalen bij de inkoop en installatie van duurzame maatregelen.

De belangrijkste zaken die verder aan bod kwamen:

- Er dient ingezet te worden op goed beheer van groen en bomenbeleid, het liefst met meer oog voor de natuur.
- Het scheiden en wegbrengen van afval dient gestimuleerd te worden door containers goed fysiek bereikbaar te maken, ook voor ouderen en mindervaliden en door bewoners er niet voor te laten betalen.
- De gemeente zou met haar gebouwen een voorbeeldfunctie moeten geven.
- Men zou eerst moeten starten met isoleren en quick wins (bijvoorbeeld tochtstrips, ledverlichting, etc.) en daarna pas aan de slag gaan met het opwekken van energie, bijvoorbeeld door middel van zonnepalen.
- Het verduurzamen van (openbaar) vervoer zou gestimuleerd moeten worden.
- Er dient ingezet te worden op minder (plastic) verpakkingen in winkels, bijvoorbeeld bij groente en fruit.

De belangrijkste vragen die leven bij bewoners:

- Hoe duurzaam je authentieke, oude woningen met behoud van stijl en charme?
- Hoe beweeg of motiveer je een VVE tot het maken van duurzame beslissingen en investeringen?
- Een financiële stimulans door bijvoorbeeld het beschikbaar stellen van subsidies wordt gemist.
- Oudere inwoners willen wel graag maatregelen nemen in hun woning, maar twijfelen omdat zij naar verwachting de investering niet meer terugverdienen. Hoe kunnen deze inwoners toch gesteund worden in het doen van investeringen?
- Hoe snel gaat de techniek? Zijn de huidige zonnepanelen bijvoorbeeld wel al goed genoeg, of moet je wachten tot ze verbeterd zijn? Zijn de huidige warmtepompen wel stil en gezond genoeg? Worden ze niet heel snel flink goedkoper?

Na afloop deelden de aanwezigen kort de verschillende opbrengsten van de verschillende tafels met elkaar. Het was leuk om te zien dat aan de verschillende tafels toch dezelfde tips en vragen aan bod kwamen. Ook viel het op dat veel inwoners over een hoog kennisniveau beschikken en goed ingelezen waren in technische zaken als isolatie en het aardgasvrij maken van woningen.

Informeel gedeelte

Na de gesprekstafels was er ruimte om, onder het genot van een drankje en een hapje, met elkaar verder in gesprek te gaan. Hierbij was volop ruimte voor bewoners om vragen te stellen aan het Energie Collectief ZHZ en de gemeente. De avond liep zo op zijn einde. Inwoners, ondernemers en de gemeente kunnen terugkijken op een geslaagde en nuttige avond.

Contact

Heeft u naar aanleiding van deze avond en dit verslag nog vragen? Neem dan contact op met de gemeente Hardinxveld-Giessendam via 0184-751555.

Voor vragen over maatregelen die u in uw woning kunt nemen, kunt u terecht bij het energie Collectief Zuid-Holland Zuid, via www.eczhz.nl info@eczhz.nl of 088-0235801.

Ook het Regionaal Energieloket helpt u graag verder met vragen over uw woning. Het Regionaal Energieloket is te bereiken via 088-5254110, vragen@regionaalenergieloket.nl of via de website <https://regionaalenergieloket.nl/Hardinxveld-Giessendam>.

Bijlage 4. Enquête duurzaamheid ondernemers Hardinxveld-Giessendam

Inleiding

De gemeente Hardinxveld-Giessendam moet vóór 2050 helemaal energieneutraal zijn. Ondernemers spelen hierbij een belangrijke rol.

De gemeente stelt een Lokale Duurzaamheidsagenda op, die beschrijft hoe deze doelstelling gehaald kan worden. De gemeente stelt deze echter niet alleen op: in de afgelopen maanden werd het college, de gemeenteraad en inwoners gevraagd om hierover mee te denken. Middels deze enquête wil de gemeente ook de zienswijze van ondernemers meenemen.

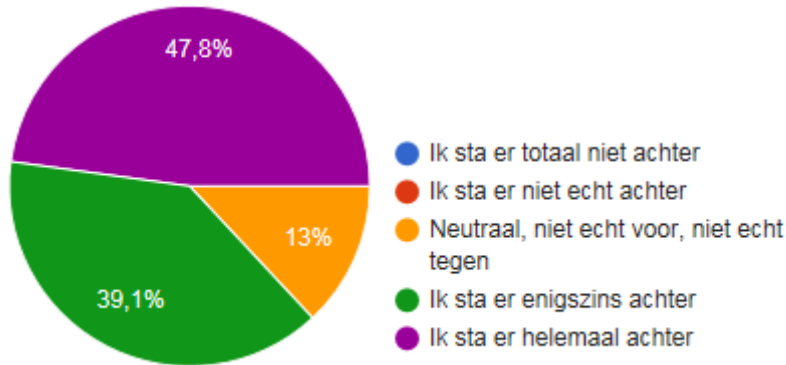
Op vrijdag 1 juni is de enquête onder ondernemers verspreid. Zij kregen tot 28 juni de tijd om de enquête in te vullen. Hierna werd een herinneringsmail gestuurd waarin ondernemers de week van 2 juli kregen om de enquête alsnog in te vullen. Op 9 juli werd de enquête gesloten.

In totaal werd de enquête 23 keer ingevuld. In dit overzicht treft u de antwoorden aan. Alle gegevens zijn anoniem verwerkt en de antwoorden zijn op geen enkele manier terug te leiden naar de respondenten.

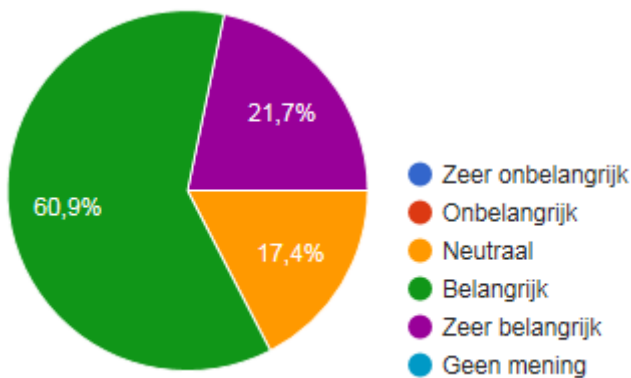
1. Duurzaamheid algemeen

1.1. Het Klimaatakkoord van Parijs stelt voor Nederland een reductie van de CO₂-uitstoot van 85% tot 95% in 2050 tot doel (ten opzichte van 1990). De gemeente heeft tot doel energieneutraal te zijn vóór 2050, middels een CO₂ neutrale energievoorziening.

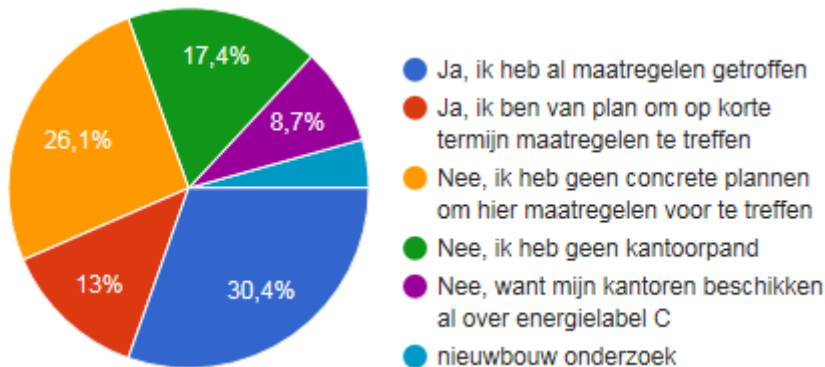
Onderschrijft u deze doelstelling

1.2. Hoe belangrijk is duurzaamheid, in de breedste zin van het woord, voor uw bedrijf?

1.3. In 2023 moeten alle kantoren in Nederland minimaal energielabel C hebben. Heeft u al maatregelen getroffen om dit te bereiken?

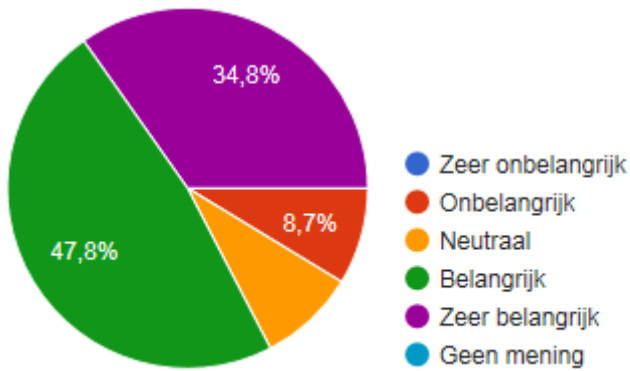

1.4. Is er iemand binnen uw bedrijf aangesteld/aangewezen om na te denken/aan de slag te gaan met duurzaamheid?

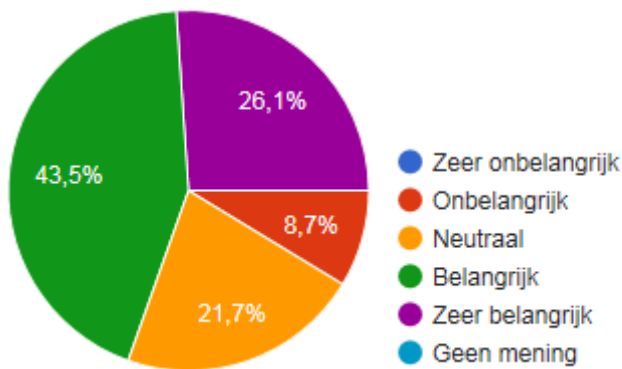

2. Duurzame energie en maatregelen

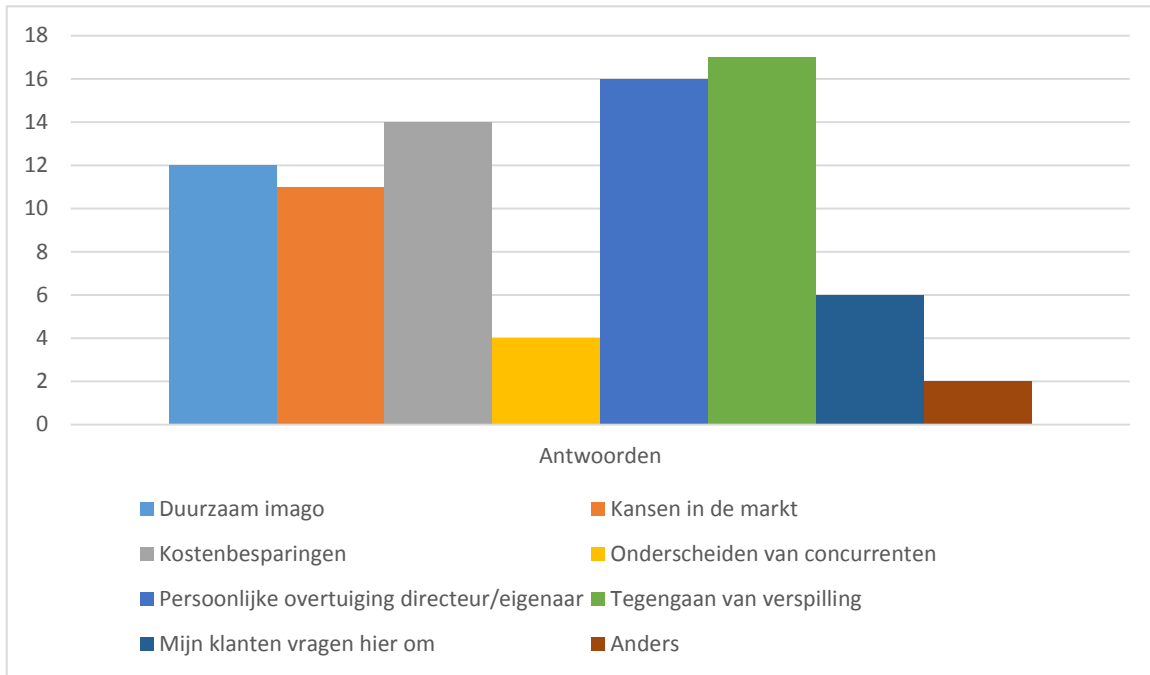
2.1. Hoe belangrijk is energiebesparing voor uw bedrijf?

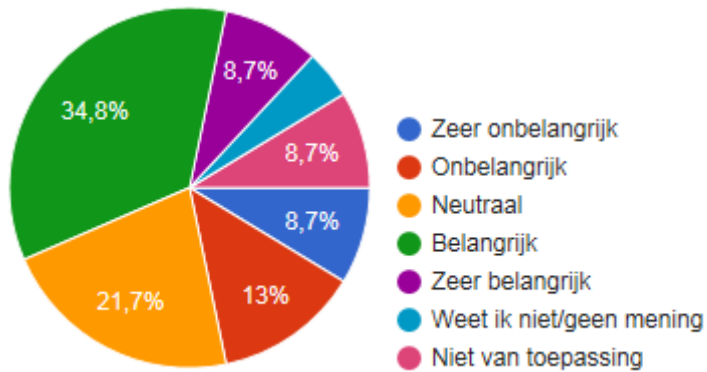
2.2. Hoe belangrijk is het gebruik van duurzame brandstof en duurzaam gewonnen energie voor uw bedrijf?

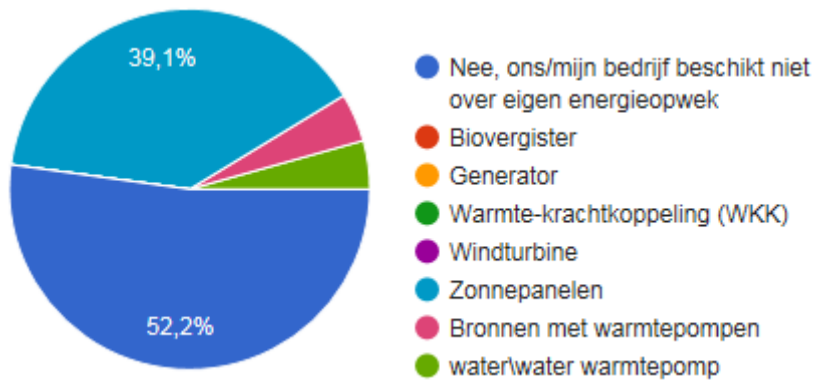
2.3. Waarom vindt uw bedrijf aandacht voor duurzaamheid belangrijk? Meerdere antwoorden mogelijk.

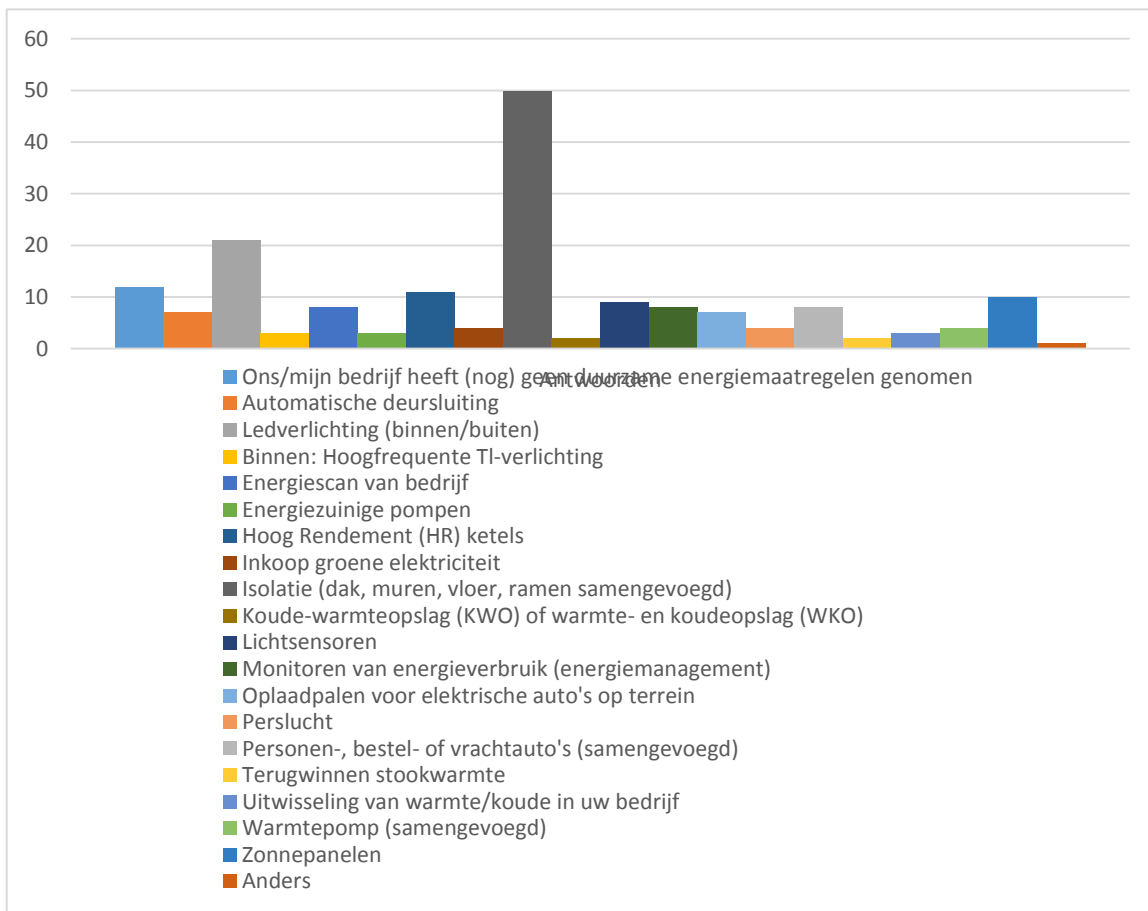
2.4. Hoe belangrijk is het voor uw bedrijf om samen met andere bedrijven op het bedrijventerrein collectief de energievraag te verduurzamen?

2.5. Beschikt uw bedrijf over eigen energieopwek? Zo ja, waar beschikt het over?

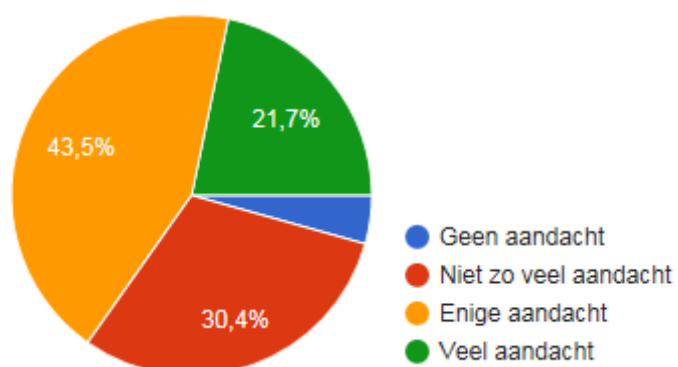
2.6. Bedrijven zijn volgens de Wet milieubeheer verplicht besparende maatregelen te nemen. Welke duurzame energiemaatregelen heeft uw bedrijf al getroffen? Meerdere antwoorden mogelijk.

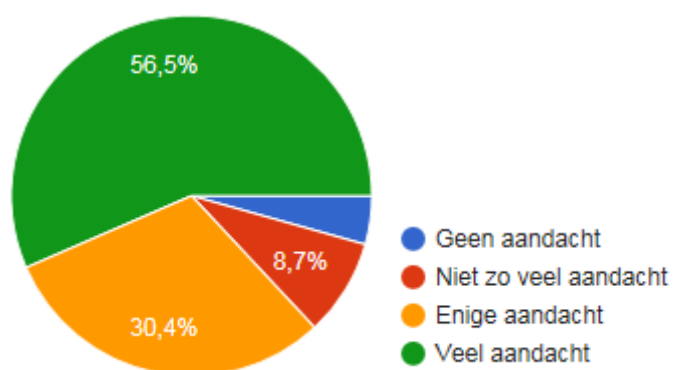
3. Aandacht duurzaamheid breed

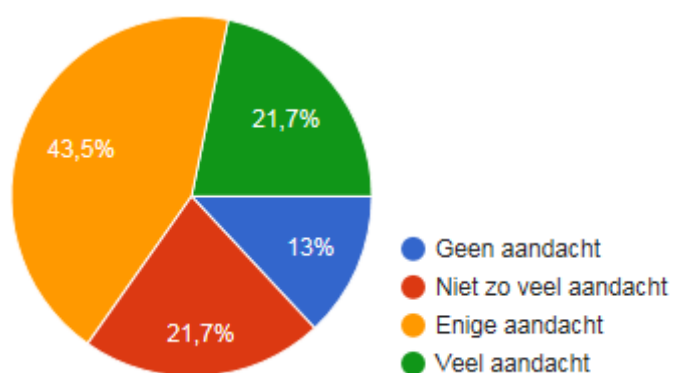
3.1. Afvalreductie

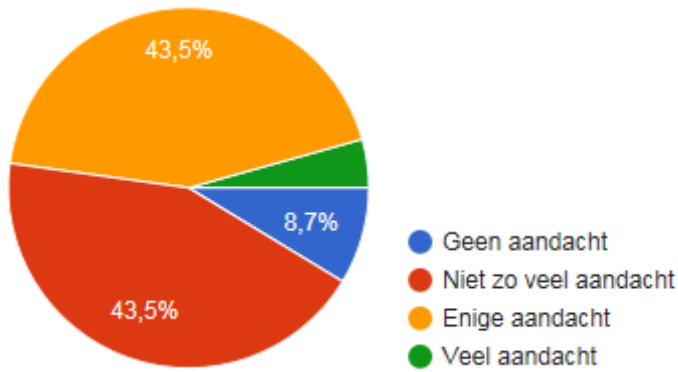
3.2. Afvalscheiding

3.3. CO2-reductie

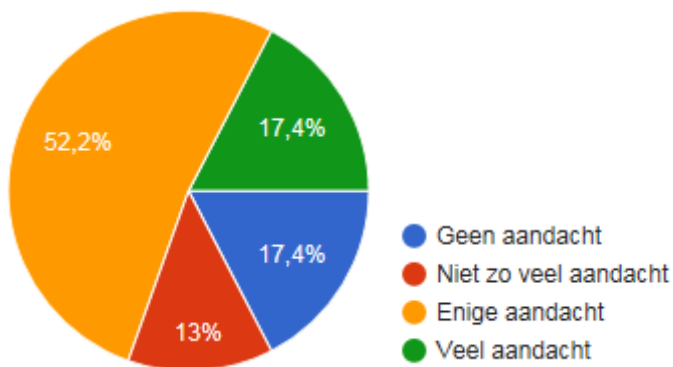
3.4. Duurzaam transport

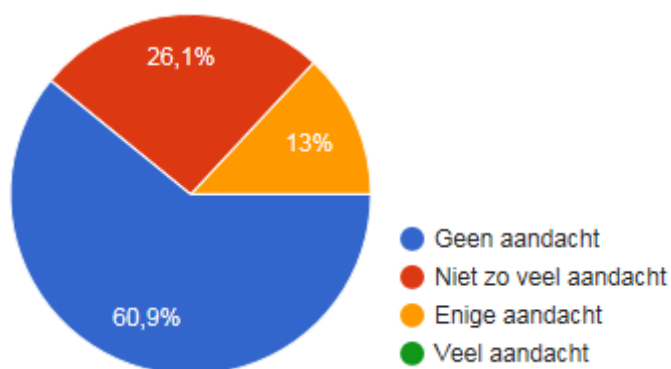
3.5. Inkoop duurzame grondstoffen en materialen

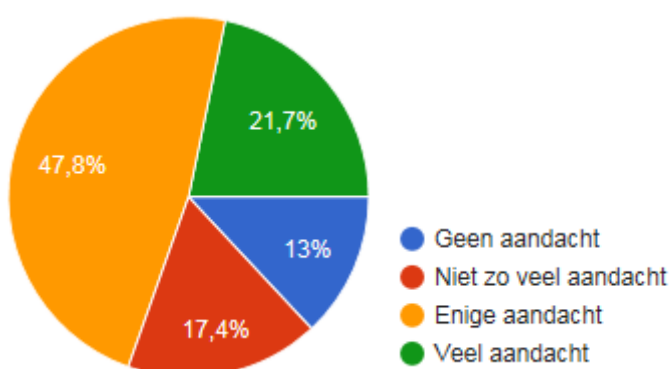
3.6. Inzamelen van oude producten

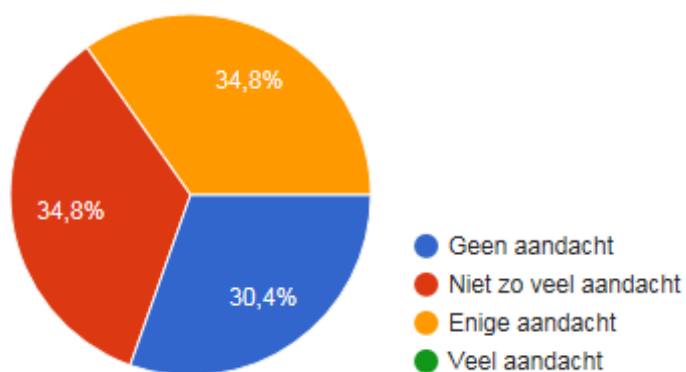
3.7. Natuur- en klimaatadaptatie (bijvoorbeeld vergroten biodiversiteit, vegetatiedaken en –gevels, enz.)

3.8. Recycling

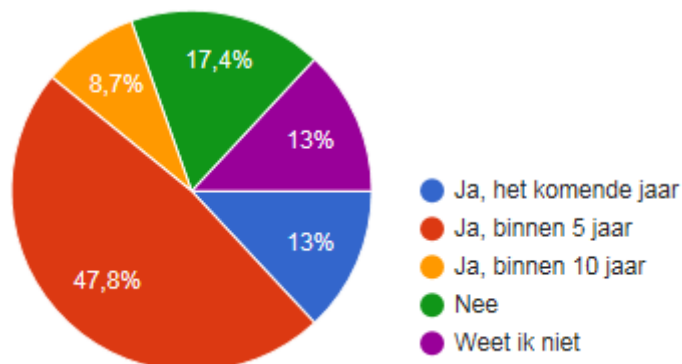

3.9. Waterbesparing / duurzame waterketen

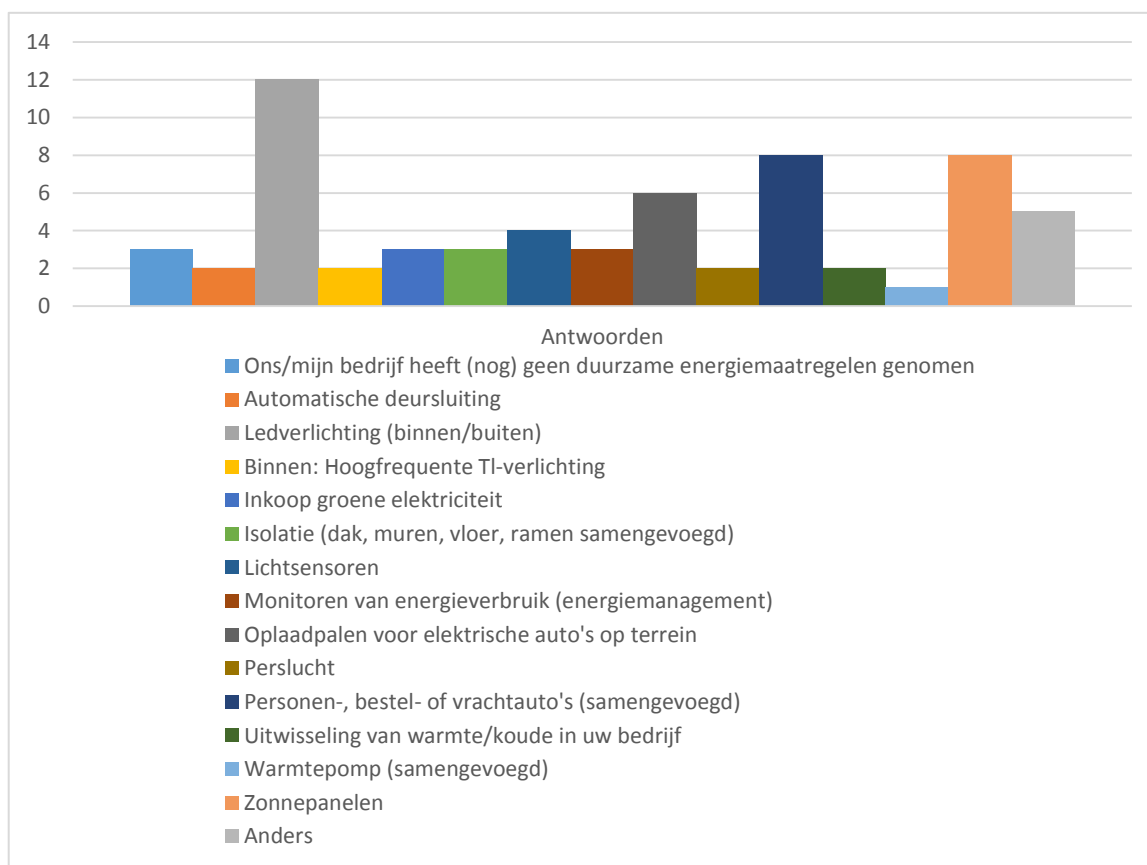
4. Toekomst

4.1. Is uw bedrijf van plan de komende jaren duurzame maatregelen te treffen?

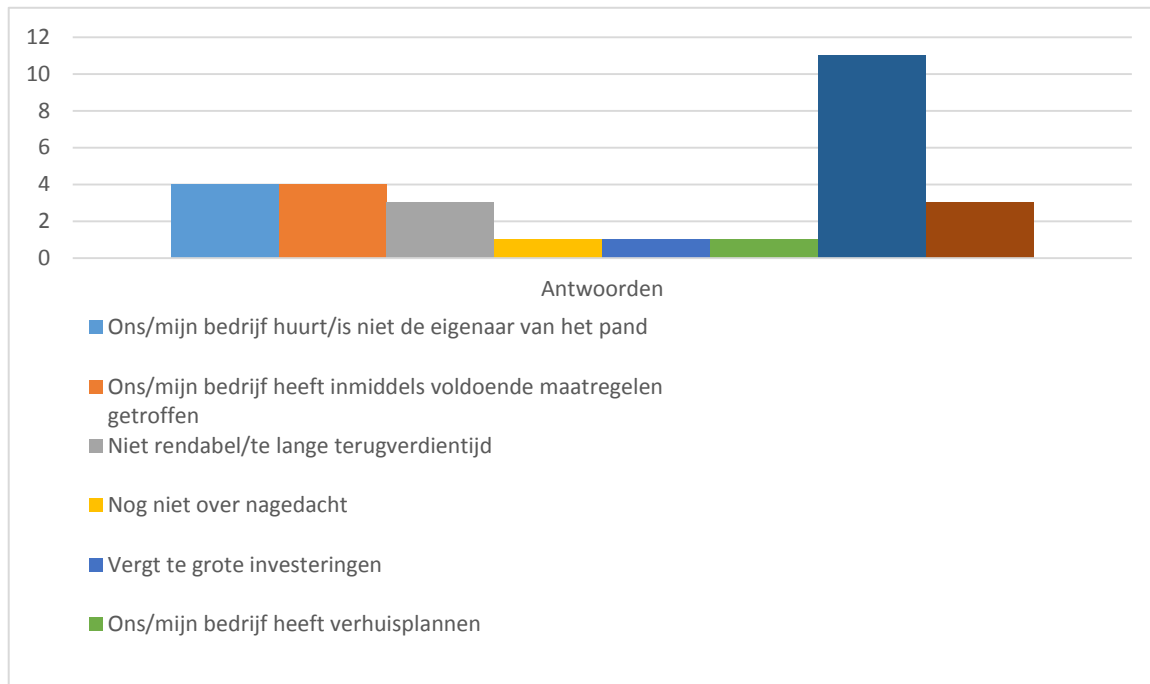
4.2. Welke duurzame energiemaatregelen gaat uw bedrijf de komende jaren treffen?

Meerdere antwoorden mogelijk.

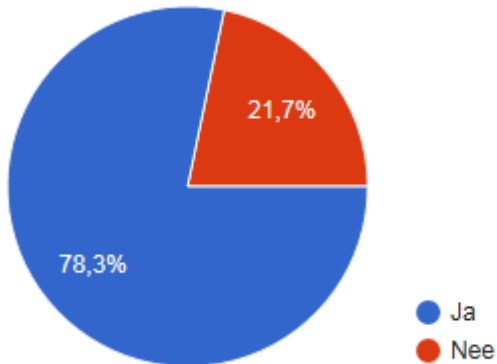
4.3. Waarom gaat uw bedrijf de komende jaren geen duurzame maatregelen treffen?

Meerdere antwoorden mogelijk.

5. Kennis over duurzaamheid en rol van de gemeente

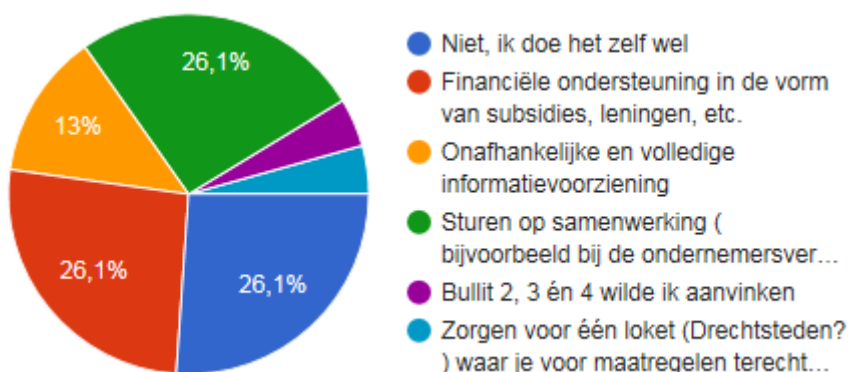
5.1. Ik weet waar ons/mijn bedrijf terecht kan voor voorlichting of vragen omtrent duurzaamheid/energiebesparing:

5.2. Waar heeft u advies/ondersteuning ingewonnen? (indien van toepassing, anders overslaan)

Er is een veelheid aan informatiebronnen.
internet
Blauwzaam / aannemer enz..
netwerk
voor zonnepanelen
Voldoende kennis in eigen huis.
Tienmorgen advies

5.3. Op welke manier kan de gemeente uw bedrijf ondersteunen als het gaat om het verduurzamen van uw bedrijf?

Algemene gegevens

5.4. Uw naam (u mag deze vraag overslaan)

13 reacties

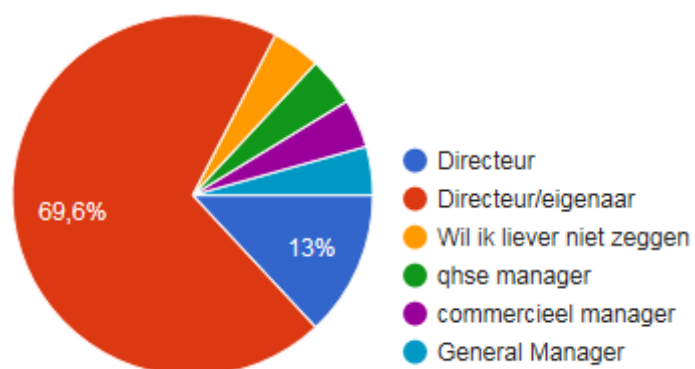
Antwoorden weggelaten omwille privacy respondenten.

5.5. Naam bedrijf (u mag deze vraag overslaan)

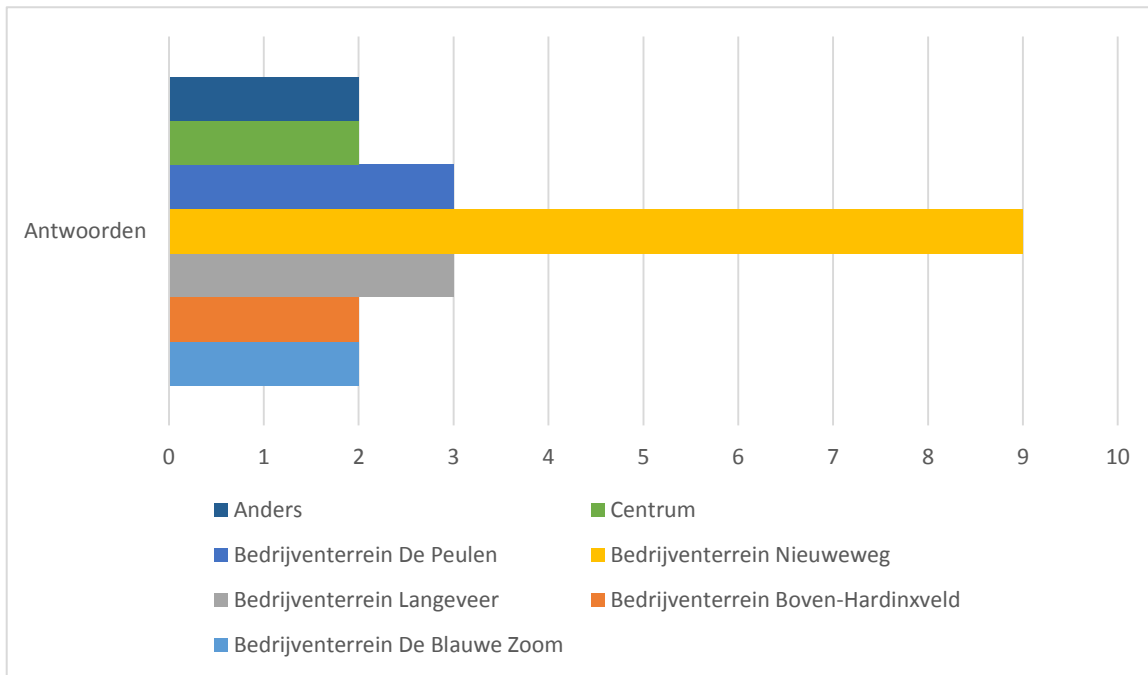
13 reacties

Antwoorden weggelaten omwille privacy respondenten.

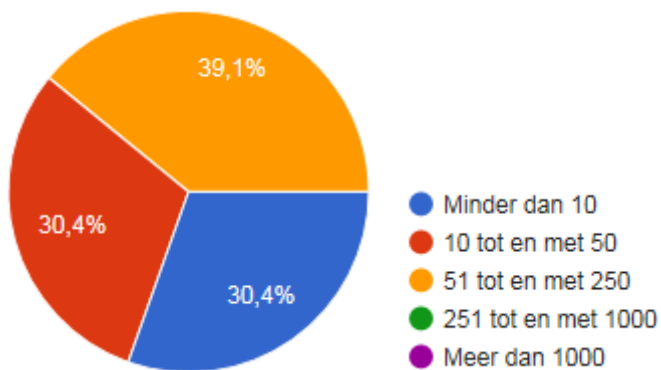
5.6. Uw functie binnen het bedrijf

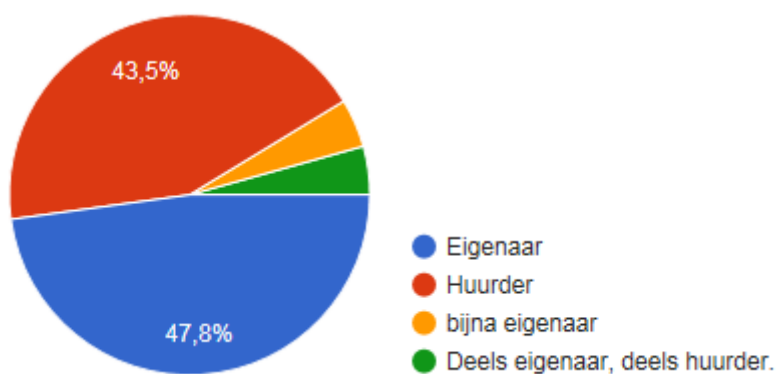
5.7. Ons/mijn bedrijf is gevestigd op/in:

5.8. Hoeveel medewerkers telt uw bedrijf?

5.9. Van het pand waarin uw bedrijf gevestigd is, bent u

5.10. Voor PR doeleinden en om andere ondernemers te inspireren, zijn we doorlopend op zoek naar ondernemers die al (heel) ver zijn op het gebied van duurzaamheid. Middels een filmpje of een artikel brengen we hen graag breed onder de aandacht. Is uw bedrijf al zo ver en wilt u hier aan meewerken? Laat dan hieronder uw e-mailadres achter, zodat we contact met u op kunnen nemen.

3 reacties

Antwoorden weggelaten omwille privacy respondenten.

5.11. Wilt u de uitslag van deze enquête én de Lokale Duurzaamheidsagenda ontvangen wanneer deze gereed is? Laat dan hieronder uw e-mailadres achter, zodat we contact met u op kunnen nemen.

11 reacties

Antwoorden weggelaten omwille privacy respondenten.

Energieakkoord Drechtsteden

Communicatiestrategie 2018-2020

Versie 29 mei 2018

Geaccordeerd door de Programmaraad op 28 mei 2018

Inleiding

Gedreven door onder meer het Klimaatakkoord van Parijs en nationale ambities zoals het Nationaal Energieakkoord en de Energieagenda, hebben ook de Drechtsteden actie ondernomen. Belangrijke partijen zijn gemobiliseerd, hebben een gezamenlijk gedachtegoed geformuleerd en zijn tot een energieakkoord gekomen dat op 23 februari 2018 is ondertekend. Met als belangrijkste missie: Drechtsteden 2050 energieneutraal.

Om de ambities uit het Energieakkoord Drechtsteden succesvol te kunnen realiseren, is onder meer een communicatiestrategie nodig. We willen immers dat iedereen – inwoners, bedrijven en organisaties – op korte termijn weet dat we ook in de Drechtsteden voortvarend aan de slag gaan (sterker nog: we zijn al begonnen) en wat dat voor hen betekent. We willen bovendien de bewoners en bedrijven inspireren, motiveren en aanmoedigen om mee te doen. Want de transitie biedt kansen voor iedereen!

Maatschappijbewust

Daarbij realiseren we ons dat de netwerkorganisatie rondom het Energieakkoord Drechtsteden zeker niet de enige speler is in onze regio op het gebied van de energietransitie. Op alle niveaus – van landelijk tot lokaal tot individueel - ontstaan samenwerkingsverbanden of coöperaties en verschijnen nieuwe technieken op de markt. In de kranten en op digitale media verschijnen momenteel vrijwel dagelijks nieuwe berichten over dit onderwerp. Dit heeft uiteraard ook zijn invloed op de bewustwording en het gedrag van de bewoners en bedrijven in de Drechtsteden.

Flexibel

Vanuit dit bewustzijn heeft de werkgroep Communicatie¹, (onderdeel van de projectorganisatie) een communicatiestrategie ontwikkeld voor de komende drie jaar. Om zo flexibel mogelijk te kunnen opereren en snel in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen in de wereld om ons heen, hebben we de strategie samengesteld op basis van het Communicatieframe²; een flexibele (agile) methode die snel inzicht geeft in het effect van (externe) ontwikkelingen op de eigen communicatie.

Leden van de werkgroep Communicatie hebben de strategie tijdens het proces diverse malen afgestemd met het bestuur van de netwerkorganisatie van het Energieakkoord Drechtsteden. Dit document is de definitieve versie die is geaccordeerd door de Programmaraad op 28 mei 2018.

Werkgroep Communicatie Energieakkoord Drechtsteden
Mei 2018

---

¹ Zie voor de samenstelling Bijlage 1

² Zie ook <http://www.strategischcommunicatieframe.nl/> en Bijlage 5.

Analyse

Voorafgaand aan het formuleren van de strategische keuzes en de keuze voor een effectieve aanpak, hebben we met elkaar geïnventariseerd welke interne en externe issues onze communicatie-inspanningen kunnen beïnvloeden, hetzij positief of negatief.

Interne issues:

- We hebben te maken met een *complexe projectorganisatie*: veel betrokken partijen met een eigen agenda en eigen belangen (eigen boodschap).
- De werkgroep Communicatie is *nog niet compleet* (nog niet alle organisaties zijn vertegenwoordigd). De organisaties die al wel zijn aangehaakt zijn enthousiast en betrokken. (De gezamenlijk communicatiekracht is met succes getest tijdens het ondertekenen moment op 23 februari 2018.)
- De verbinding tussen *Inhoud* en *Communicatie* is nog onvoldoende geborgd.
- Intern is bij medewerkers van de deelnemende partijen vaak nog *onvoldoende bekend* wat de energietransitie voor hen betekent en wat men moet doen (welke rol zij hebben).
- Deelnemende organisaties zijn zich niet altijd voldoende *bewust van hun voorbeeldfunctie* naar buiten toe.

Externe issues:

- Bewoners en bedrijven hebben *verschillende motivaties* om **WEL** aan te haken bij de energietransitie (Groningen, eigen budget, afhankelijkheid van Rusland, opwarming van de aarde.)
- Bewoners en bedrijven hebben verschillende motivaties om **NIET** aan te haken bij de energietransitie (huurders, VVE's, lage inkomens).
- Bewoners en bedrijven hebben soms *nog helemaal geen mening* over de energietransitie.
- Bewoners en bedrijven vinden het *lastig om betrouwbare informatie te vinden* over de energietransitie.
- Er is *niet één oplossing* voor een probleem (wil je aardgasvrij wonen dan zijn er meerdere mogelijkheden).
- Informatie is som *tegenstrijdig*.
- Sommige zaken worden *wettelijk gestuurd* of *versneld*.
- Financiering is nog *niet altijd duidelijk*.
- *Nieuwe ontwikkelingen (techniek, wetgeving)* volgen elkaar snel op.
- Energietransitie is dagelijks in het nieuws: het is nu tijd voor actie (momentum).
- Sommige mensen verwachten dat *de overheid het oplost* en komen zelf niet in actie.

Strategische aanpak

Hoe denken wij dat we communicatie het meest effectief kunnen inzetten om een bijdrage te kunnen leveren aan de uitvoering van het Energieakkoord Drechtsteden? Als werkgroep Communicatie hebben we hiervoor de volgende strategische keuzes gemaakt:

1. *Positieve framing is effectiever dan negatieve.*
We zetten liever in op de kansen die de energietransitie biedt (klimaatverbetering, comfort, besparing op lange termijn), dan op de bedreigingen (kosten, onzekerheid, veranderingen).
2. *Lokaal en dichtbij is de krachtigste communicatie*
Mensen hebben het meeste vertrouwen in informatie uit hun eigen omgeving of netwerk.
3. *Voorbeeldgedrag van anderen (buurtbewoners) zet mensen aan tot actie.*
(Als er op 1 huis zonnepanelen worden geplaatst, volgen er snel meer).
4. *We spelen in op de actualiteit.*
Duurzame energie is hot. Ontwikkelingen en innovaties volgen elkaar momenteel snel op. Het is belangrijk dat we alert en flexibel zijn en niet achter de feiten aanlopen.
5. *Transparantie en eerlijkheid* zorgen voor geloofwaardigheid en vertrouwen.
6. *Onderwijs en educatie* zijn ook vormen van communicatie.
7. Tijdens deze eerste drie jaar ligt in onze externe boodschappen de *nadruk op de transitie naar aardgasvrij en sterke energiebesparing.*

Interne en externe doelen

De werkgroep Communicatie wil intern:

- Een sterk communicatienetwerk creëren waardoor we slagvaardig zijn in de uitvoering.
- Deelnemende organisaties faciliteren (en stimuleren) zodat zij communiceren in lijn met de strategie.
- Zorgdragen voor consistente en herkenbare uitingen (in woord en beeld).
- De (externe) resultaten meetbaar maken (monitoring).
- Een online portal (startpunt) realiseren waar bewoners en bedrijven terecht kunnen voor meer informatie en/of vragen.

De werkgroep Communicatie wil extern (via de eigen achterban):

- Bewoners en bedrijven in de Drechtsteden betrekken bij en informeren over wat de energietransitie inhoudt, wat het voor hen betekent, wat zij zelf kunnen doen en waar zij terecht kunnen voor vragen of informatie.
- Bewoners en bedrijven optijd informeren over en betrekken bij plannen in hun wijk of gemeente.

Organisatie

Werkgroep Communicatie

De werkgroep Communicatie bestaat uit (communicatie)adviseurs van de deelnemende organisaties aan het Energieakkoord Drechtsteden. De werkgroep komt maandelijks bij elkaar en bespreekt de voortgang en resultaten van de communicatie zowel op regionaal als op lokaal niveau. Alle besluiten over de aanpak en uitvoering worden als eerste besproken in de werkgroep Communicatie waarna zij voor akkoord worden voorgelegd aan het Bestuurlijk E-Team.³

Afspraken/ taken werkgroep Communicatie:

- Leden werkgroep Communicatie zijn aanwezig bij de maandelijkse bijeenkomsten of sturen een vervanger.
- Leden werkgroep nemen zo nodig deel aan werkgroepen om de uitvoering te versnellen.
- Leden werkgroep zijn linking pin naar de eigen organisatie.
- Leden werkgroep monitoren communicatie binnen eigen organisatie
- Leden werkgroep stimuleren de communicatie binnen de eigen organisatie (zowel intern als extern).

Coördinator Communicatie

De algehele coördinatie van de communicatie is belegd bij het bestuurlijk orgaan Drechtsteden. Er is op dit moment 0,6 fte beschikbaar: 0,4 coördinatie en 0,2 ondersteuning.

De taken zijn:

- Afstemmen voortgang communicatie met Strategisch E-Team
- Organiseren besluitvorming via Bestuurlijk E-Team
- Plannen en voorzitten maandelijkse overleggen met de werkgroep Communicatie
- Plannen en voorzitten werksessies (zie uitvoering)
- Coördineren uitvoering regionale communicatiemiddelen
- Verantwoordelijk voor budget

Coördinator Communicatie Drechtsteden Aardgasvrij

Voor de communicatie van het onderdeel Aardgasvrij/Sterk Besparen is per 1 april 2018 een communicatieadviseur aangesteld voor voorlopig 70 uur.

Uitvoering

De voorbereidingen voor de uitvoering van de communicatiestrategie vindt voor een deel plaats tijdens zogeheten werksessies. Enkele leden van de werkgroep komen één of meerdere keren bij elkaar om een onderdeel uit de strategie verder te ontwikkelen. Bijvoorbeeld dit strategisch document en de MessageHouses⁴ (formuleren van de kernboodschappen) zijn op deze manier tot stand gekomen. Tijdens de plenaire sessies van de werkgroep Communicatie wordt verslag gedaan van de lopende werksessies en andere ontwikkelingen en actualiteiten.

---

³ Besluitvormend orgaan van het Energieakkoord Drechtsteden

⁴ Zie Bijlage 3

Monitoring

Om de resultaten van alle communicatie-inspanningen inzichtelijk te maken, monitoren we de resultaten waar mogelijk. Hiervoor maken we o.a. gebruik van de online tool Coosto. Indien gewenst gaan we de samenwerking aan met een onderzoeksbureau.

Stakeholders

In het Communicatieframe wordt de term stakeholder anders gedefinieerd dan te doen gebruikelijk. Er wordt onderscheid gemaakt tussen 'enablers' (wie moet zich *committeren* aan de te volgen strategie?) en partners (met wie moet je *samenwerken*) om je communicatiedoelen te realiseren.

1. Enablers (wie moeten zich committeren aan onze strategie?)

- Leden van het Strategisch E-Team
- Leden van het Bestuurlijk E-Team
- Leden Programmaraad
- Regionaal Portefeuillehouder Duurzaamheid
- Leden werkgroep Communicatie
- Warmteregisseur projectbureau Drechtsteden Aardgasvrij

2. Partners (met wie werken we samen?)

- Afdelingen Communicatie deelnemende organisaties
- Projectorganisatie Bestuurlijk orgaan Drechtsteden (Procesmanager en Beleidsadviseur Duurzaamheid)
- Beleidsadviseurs Duurzaamheid/Energie van de deelnemende organisaties
- Projectorganisatie Drechtsteden Aardgasvrij

3. Overige stakeholders (wie zijn nog meer van invloed op het communicatiebeleid?)

- Landelijke en provinciale politiek (nieuwe besluitvorming, wetgeving etc.)
- Wethouders Duurzaamheid Drechtsteden
- Gemeenteraden deelnemende gemeentes Drechtsteden
- Pers (Landelijk, regionaal, lokaal, digitaal)
- Landelijke Duurzaamheidsorganisaties (Milieudefensie, Milieucentraal, Hier.Nu etc.)
- Bewonersinitiatieven
- Initiatieven van bedrijven
- Wijkverenigingen
- Wijkvertegenwoordigers
- Wijkambassadeurs
- Lokale MKB in de wijk
- Natuur- en milieuorganisaties
- Bewustwordingsorganisaties zoals 'woonwijzer' winkel

Financiën

De deelnemende partijen aan het Energieakkoord Drechtsteden betalen contributie om de netwerksamenwerking te faciliteren. De Programmaraad bepaalt jaarlijks bij meerderheid van stemmen de hoogte van de contributie en het kader voor de besteding daarvan. Deze inkomsten zijn voor een deel ook bestemd voor het realiseren van gezamenlijke communicatiemiddelen.

Voor 2018 is voor de gezamenlijke communicatiemiddelen een bedrag begroot van maximaal **€ 30.000,-**. Dit is onder meer bestemd voor:

- Technische ontwikkeling onlineportal
- Uitwerken van het logo tot een huisstijl
- Ontwerp digitale nieuwsbrief/format voor PowerPointpresentatie
- Infographic Van Gas Los/groeistrategie Warmtenet
- Festival Van Gas Los (optioneel)
- Onderzoek/monitoring
- Voorbereiding multimediacampagne Zie

ook de voorlopige planning in Bijlage 2.

Bijlagen:

Bijlage 1	Leden werkgroep Communicatie per 1 mei 2018
Bijlage 2	Planning 2018 (voorlopig)
Bijlage 3	Kernboodschappen (Message Houses)
Bijlage 4	Beschikbare communicatiemiddelen deelnemende partijen
Bijlage 5:	Strategisch Communicatierame (als basis voor de gekozen strategische aanpak)

Bijlage 1:

Leden werkgroep Communicatie (per 1 mei 2018)

Drechtsteden	Jeanette Voets
Drechtsteden	Dorien Ensink
Gemeente Alblasterdam	Ilona Binnerts
Gemeente Dordrecht	Saskia Wubben/Jonne van Bochove
Gemeente Dordrecht	Roosmarijn Sweers*
Gemeente Hardinxveld-Giessendam	Vincent van Dalen
Gemeente Hendrik-Ido-Ambacht	Fransje Weenink
Gemeente Papendrecht	Sandra Dwarswaard
Gemeente Sliedrecht	Naima El Baroudi
Gemeente Zwijndrecht	Judith Punt
Greenhome	Josefine Rook
HVC	Marjolein Lokhorst
Omgevingsdienst Zuid-Holland Zuid	Lydia Slob
Projectbureau Drechtsteden Aardgasvrij	Judith Punt
Provincie Zuid-Holland	Pascale De Leijer
Rabobank	Anthony de Jong
Stichting Drechtse Stroom	Conny Laheij, Rien Val
Stedin	Anne-Marie Kraai
Waterschap Hollandsche Delta	Rich Thomassen
Duurzaamheidscentrum Weizigt	Eva Baars
Woonbron**	Marco Vriens

* namens de projectorganisatie Energieakkoord Drechtsteden

** (namens alle deelnemende woningcorporaties).

Voorlopige planning 2018

Communicatiemomenten en -middelen Energieakkoord Drechtsteden 2018

Deze planning is erop gericht om de periode tot 1 september te gebruiken om de basis op orde te krijgen. Vanaf september start de wijkgerichte aanpak en zal de informatiebehoefte van bewoners en bedrijven sterk toenemen. Op dat moment moeten de 'basis' communicatiemiddelen beschikbaar zijn voor alle deelnemende partijen (kernboodschappen, templates etc.). Extern moeten de informatiepunten voor bewoners en bedrijven zijn ingericht en is de digitale portal in werking.

Vanaf september starten we ook met het ontwikkelen van nieuwe middelen en media op basis van de stand van zaken op dat moment. Eerder genoemd zijn o.a. een infographic van het warmtenet, de organisatie van een VanGasLos-festival en de voorbereiding van een multimediale campagne in de hele regio.

MEI 2018

Algemeen

- Ontwikkelen huisstijlonderdelen (o.a. format voor nieuwsbrief en PowerPoint)
- Plenaire sessie werkgroep Communicatie (15 mei)
- Tweede en derde Werksessie MessageHouse (8 en 29 mei)
- Communicatiestrategie definitief (akkoord Programmaraad op 28 mei)
- Start ontwikkeling digitale portal + toolbox (downloads van bijvoorbeeld logo/formats/tekst)
- Inrichten informatiepunten voor bewoners en bedrijven
- Samenstelling eigen beeldbank op basis van materiaal van leden werkgroep

Van Aardgas Los

- 7/5 persbericht ondertekening intentieovereenkomst onderzoek warmtenet Zwijndrecht
  - Interne roadshow gemeentes voorbereiden en inplannen.
-

JUNI 2018

Algemeen

- Ontwikkelen Woordenboek (afspraken over namen en termen zoals 'Van Gas Los' of 'Aardgasvrij' etc.)
- Vervolg ontwikkeling digitale portal + toolbox
- Plenaire sessie werkgroep Communicatie (21 juni)
- Start uitwerken kernboodschappen en corporate story op basis van MessageHouse
- Aanmaken eigen accounts social media

Van Aardgas Los

- Uitrol interne roadshow gemeenten
  - Inventarisatie behoefte en opzet van 'Gas Los' events bij gemeenten na de zomervakantie
-

- Voorbereiding externe communicatie warmtenet Sliedrecht
  - Voorbereiding start wijkaanpak Alblasserdam en Hardinxveld-Giessendam vanaf 1/9⁵
-

JULI 2018

Algemeen

- Plenaire sessie werkgroep Communicatie (19 juli)
- Vervolg ontwikkeling digitale portal + toolbox
- vervolg uitwerken kernboodschappen en corporate story op basis van MessageHouse
- Afronden woordenboek

Van Aardgas Los

- Planning 2^e helft 2018 opstellen
  - Verder uitwerken externe communicatie warmtenet Sliedrecht (i.s.m. met HVC en gemeente)
  - Verder uitwerken start wijkaanpak Alblasserdam en Hardinxveld-Giessendam
  - Verder uitwerken basisinformatievoorziening
-

AUGUSTUS 2018

- Plenaire sessie werkgroep Communicatie (30 augustus)
- Testen en afronden digitale portal + toolbox
- Afronding kernboodschappen en corporate story op basis van MessageHouse
- Voorbereiden start externe communicatie
- Voorbereiden versturen eerstenieuwsbrief

Van Aardgas Los

- Afronden externe communicatie warmtenet Sliedrecht
  - Afronden start wijkaanpak Alblasserdam en Hardinxveld-Giessendam
-

SEPTEMBER 2018

- Start externe communicatie
- Start interne nieuwsbrief

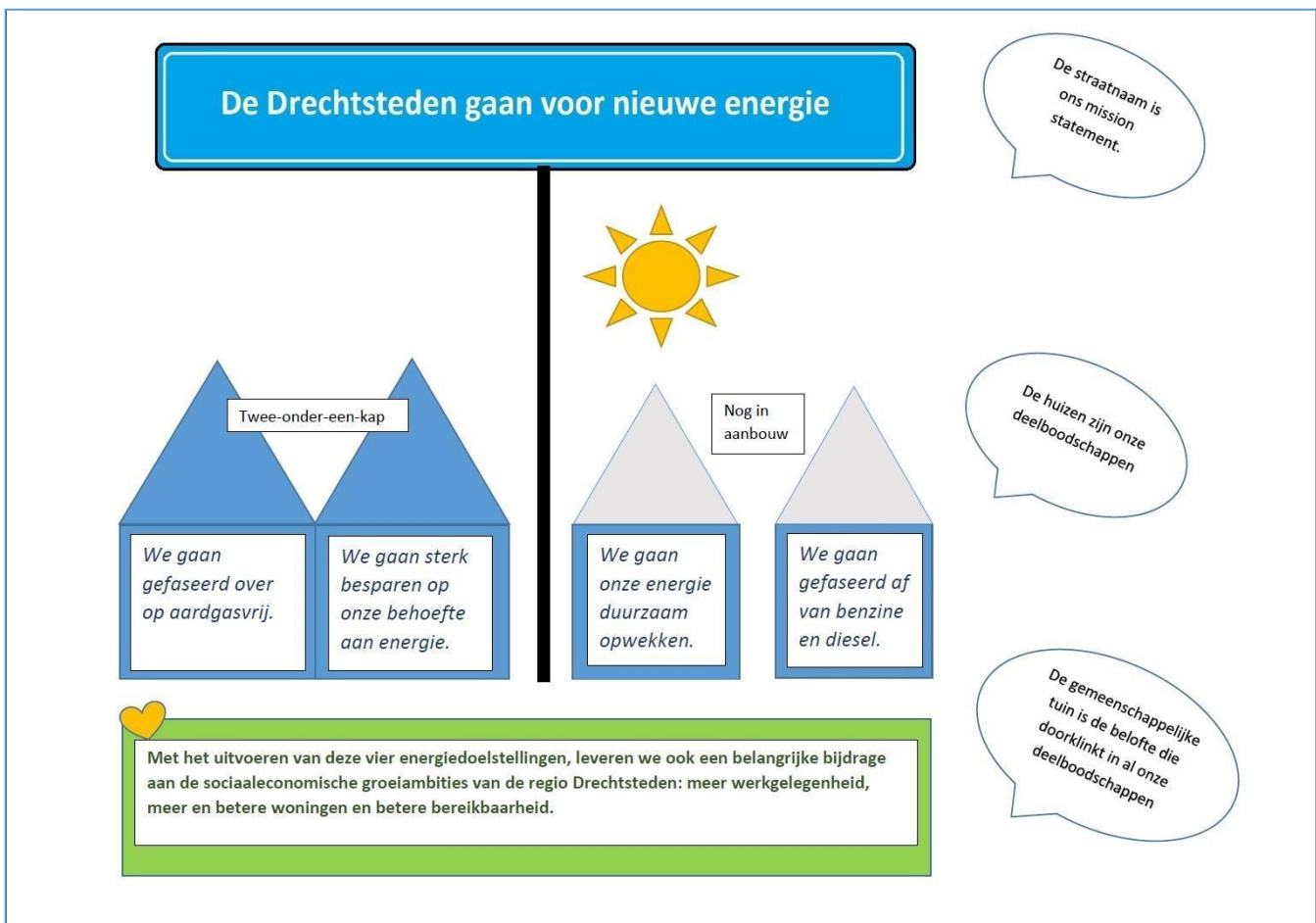
---

⁵ In afstemming met Greenhome

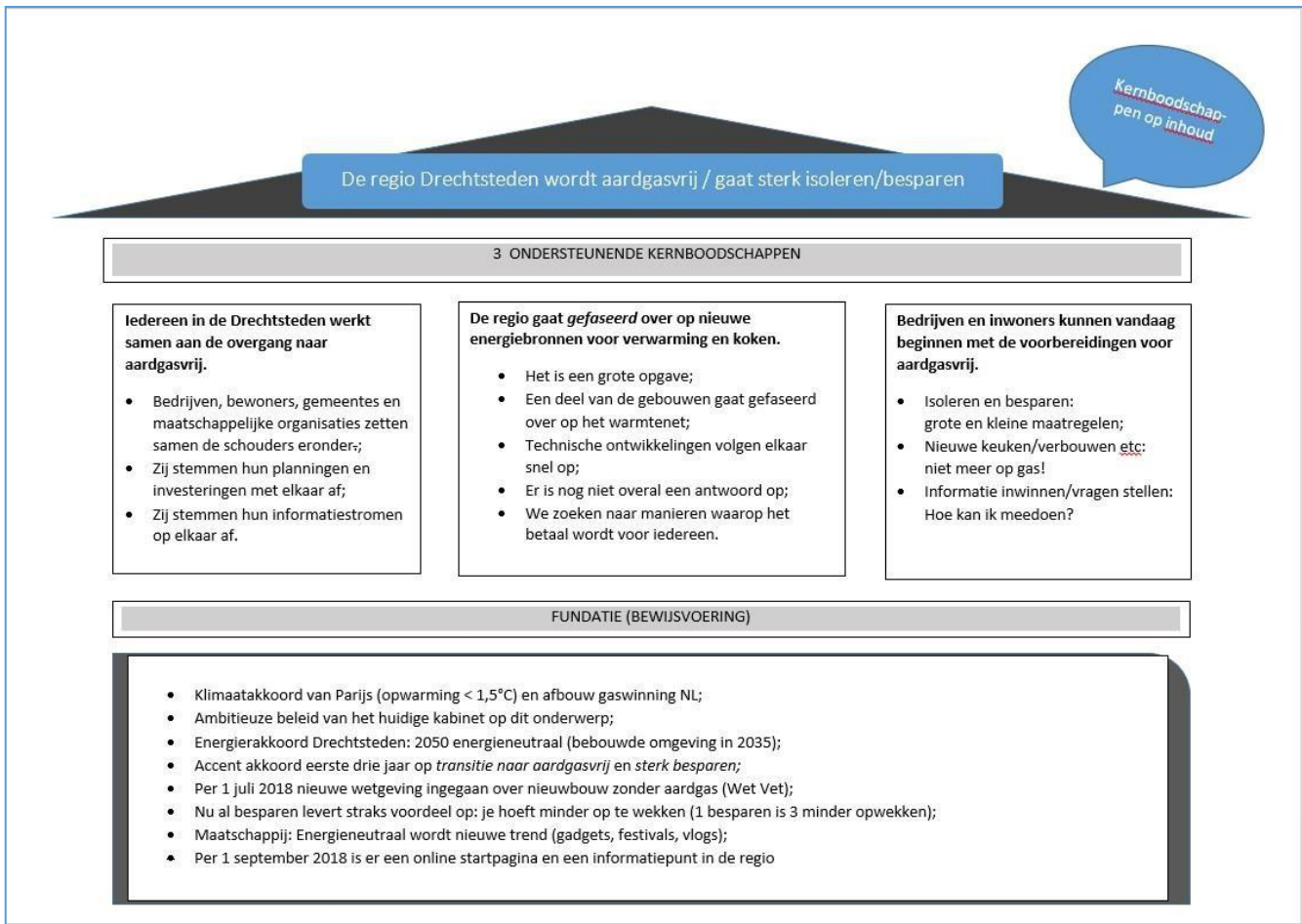
Bijlage 3:

Message Houses

We hebben in totaal drie Message Houses ontwikkeld. Daarbij hebben we de metafoor van het 'huis' doorgetrokken naar die van een 'straat'. Hoe heet onze straat en welke huizen staan er? Zie verder de figuren hieronder.

Figuur 1: De overkoepelende missie en deelboodschappen van het Energieakkoord Drechtsteden. Het zijn de vier ontwikkellijnen van de energiestrategie, met daarin doorklinkend de belofte dat we ook een bijdrage leveren aan de sociaaleconomische van de regio.

Figuur2: De drie kernboodschappen voor de komende drie jaar op inhoud. We leggen het accent op de transitie naar aardgasvrij en op energie besparen.

We gaan van aardgas af. Wat Nu?

Kernboodschappen
voor
huizenbezitters

3 ONDERSTEUNENDE KERNBODSCHAPPEN

1. Ga eerst besparen (isoleren + gedrag)

- Noodzaak: capaciteit duurzame bronnen is minder
- Comfort: lekker warm huis
- Let op ventilatie
- Kosten: energierekening omlaag
- Kosten: gas wordt steeds duurder
- Tips: energiebesparendoejenu.nl
- Iedereen kan besparen (rijk en arm)

2. Doe het samen/laat je helpen

- Ga op zoek naar objectieve informatie via de portal
- [VVE's](#)/buren/wijk/[Drechtse Stroom](#)
- Je bespaart tijd en kosten
- Zoek voorbeelden en subsidiemogelijkheden voor jouw woonomgeving
- Benut elkaars kennis

3. Kies het juiste moment voor jou

- Verbouwing
- Nieuwe keuken
- Verhuizing/nieuwbouw
- Eigen moment (voorlopers)
- Als er meer duidelijk is over alternatieven voor jouw huis/wijk

FUNDAMENT (BEWIJSVOERING)

We moeten: Afspraken wereldwijd (Parijs) en landelijk (Energieakkoord)
 We moeten: Huidige regering zet actief in op energietransitie (wetgeving)
 We moeten: Nieuwbouw niet langer op gas
 We willen: Nu besparen is straks minder opwekken (1=3)
 We willen: Toekomst van onze aarde
 We willen: stoppen met aardgasboringen in Groningen
 We willen: energie besparen is een sport ([mbv](#) leuke gadgets)
 We kunnen: iedereen kan energie besparen (ook kleinere inkomens)
 We kunnen: er komt steeds meer informatie + technische mogelijkheden + financiering
 We kunnen: er komt steeds meer duidelijkheid over financieringsmogelijkheden
 We kunnen: nu is het moment (elke dag in de krant)

Figuur 3: De drie hoofdbodschappen voor particuliere woningbezitters.

Bijlage 4

Overzicht direct in te zetten communicatiemiddelen

via de deelnemende organisaties (op basis van aangeleverde input)

Gemeente Zwijndrecht

- Website www.zwijndrecht.nl
- Facebook, Twitter, YouTube
- Nieuwsbrief Ondernemers
- Stadsnieuws
- Digi-borden in buitenruimte
- Pers

Gemeente Sliedrecht:

- De gemeentepagina van de lokale krant 'De Merwestreek' (uitgifte op woensdag)
- Social media: Facebook, Twitter, Instagram en YouTube
- Website, in het bijzonder een duurzaamheidspagina
- Desgewenst kunnen we ander promotiemateriaal inzetten zoals folders, flyers, posters ed

Gemeente Alblasserdam

- Website, Facebook, Twitter, Instagram
- Gemeentenieuwspagina
- Bedrijvenniewsbrief
- Bijeenkomsten van bedrijven
- Bewonersavonden
- Perscontacten
- Nieuwsbrief voor de ontwikkelingen in Kinderdijk
- Folders en posters
- Ruimte inkopen op tweevlaksborden aan lantaarnpalen
- Bij de toegangswegen van Alblasserdam staan 2 (of inmiddels 3) grote matrixborden waarop we als gemeente gratis 2 'pagina's' kunnen gebruiken.

Stedin

- Online: website, socials als LinkedIn, Instagram en Facebook
- Persberichten etc (geen eigen uitgaves)
- We gaan toolkits ontwikkelen voor onze eigen accountmanagers en gebiedsregisseurs.
- We kunnen onderzoeken of en hoe we onze monteurs kunnen inzetten voor communicatiedoeleinden

Woningcorporatie Rhiant

- Flyers en brochures
- Inloopmomenten voor huurders
- Online: website, Facebook en Twitter

Woningcorporatie Tablis Wonen

- Website www.tabliswonen.nl
- Bewonersblad (2x per jaar)
- Social media: Twitter, Facebook en LinkedIn
- Mededelingenborden wooncomplexen
- Persbestand (regionale en lokale perscontacten)
- Digitale nieuwsbriefstakeholders

Duurzaamheidscentrum Weizigt

- Website www.weizigt.nl, website www.dordrecht.net, Intranet gemeente Dordrecht (SID).
- Lokale en regionale pers (voornamelijk Dordt Centraal en de Stem van Dordt). Al onze persberichten gaan naar een uitgebreide perslijst met lokale, regionale en, indien relevant, landelijke pers.
- Social media: Facebook en Twitter. Dordtse Doorpakkers en Groen doet goed hebben een eigen pagina op Facebook, Groen doet goed ook een eigen account op Twitter.
- We bezitten een bestand met gegevens van onze Dordtse Doorpakkers, scholen, BSO's en deelnemers aan onze vakantieactiviteiten. Deze gegevens kunnen eenmalig gebruikt worden voor een mailing.

Dordt Duurzaam

- Facebook, Twitter, www.dordtduurzaam.nl
- Nieuwsbrief
- Mailbox Dordt Duurzaam
- Tot september 2018 pop-upwinkel in winkelcentrum Sterrenburg
- Daarnaast kunnen we gebruik maken van de communicatiemiddelen van de gemeente Dordrecht (Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn, website, Gemeentenieuwspagina)

O-ZHZ

- Website www.OZHZ.nl (met name inwoners, bedrijven, lokale en regionale overheden)
- LinkedIn & Instagram (breed publiek)
- Externe nieuwsbrief (op basis van aanmelding, met name ambtenaren)
- Jaarverslagen (met name lokale en regionale overheden)
- Deelname en/of spreken op beurzen en congressen (bijv. nu bij FenExpo Gorinchem, divers publiek. Veelal bedrijvenmarkten i.s.m. lokale gemeente)
- Informatieavonden, bijv. voor agrariërs:
<https://www.ozhz.nl/nieuws/bericht/detail/energiebeweging-in-de-agrarische-sector/>
- Folders (steeds minder)

Woonbron

- Website/Facebook-/Twitter/Youtube kanaal
- Bewonersblad
- Nieuwsbrieven (voor o.a. Vogelbuurt)

Gemeente HIA

- Websites www.h-i-ambacht.nl en www.devolverlanden.nl
- Twitter, Facebook, LinkedIn, Instagram, YouTube
- Wekelijks gemeentenieuws
- Infopanelen in buitenruimte
- Persbestand
- H-a-h bewonersbrieven/folders

Provincie Z-H

- Nieuwsbrief (wekelijks (deadline aanlevering woensdag 12 uur, verzending donderdagochtend, 6.000 adressen, media, bedrijven, burgers, veel gemeenteadviseurs.)
- Website www.zuid-holland.nl
- Twitteraccount, FB, Instagram en LinkedIn
- Filmpjes 'dit doe ik, wat doe jij' (YouTube)
- acties vanuit energieloketten (met steun van provincie)

Gemeente Papendrecht

- Website www.papendrecht.nl en <https://www.papendrechtduurzaam.nl/>
- Twitter, Facebook, LinkedIn, Instagram, YouTube
- Wekelijks gemeentenieuws
- Infopanelen in buitenruimte
- Persbestand
- H-a-h bewonersbrieven/folders

Rabobank

- Website: www.rabobank.nl/drechtsteden
- Sociale media (zowel corporate als van individuele medewerkers)
- Mailmoment: mailbericht naar klanten
- Uitingen op kantoren (posters/folders)
- Advertenties/commercials in lokale bladen (078/BRAM/Lifestyle)/op lokale TV

Drechtse Stroom

- Nieuwsbrief. Ca 1200 ontvangers, komt onregelmatig uit. We zoeken hierin samenwerking met Drechtse Energie
- Website
Door gebrek aan middelen helaas nog onvoldoende ontwikkeld.
- Facebookpagina
- Informatiebijeenkomsten
- Mensen persoonlijke aanspreken, langs de deur gaan
Juist hierin zien we een noodzakelijk instrument om ook de volgers te bereiken. Juist in de blok-voor-blok-aanpak wordt dit instrument ingezet.

Bijlage 5

Strategisch communicatieframe

Strategisch communicatieframe Energieakkoord Drechtsteden 2018-2020

